

RESEARCH ARTICLE – VÝZKUMNÝ ČLÁNEK

Ženský pohřeb v bronzovém vědru z doby římské z Nezabylic v severozápadních Čechách

A female burial in a Roman bronze bucket
from Nezabylice in Northwestern Bohemia

Agnieszka Pulpánová-Reszczyńska – Joanna Witan –
Helena Březinová – Radka Černochová – Kamila Kováčová Zítová –
Lenka Ondráčková – Libor Petr – Marek Pulpán

The article focuses on a cremation burial in a bronze bucket, excavated in 2019 at the Nezabylice burial ground (northwestern Bohemia) and dated to phase B2b of the Roman Period. In the Central European Barbaricum, burials in metal urns are usually associated with male warriors. However, anthropological analysis and the assessment of grave goods from the burial at Nezabylice revealed that it contained the cremated remains of an older adult, most likely a woman. The presented collection belongs to a rarely documented group of graves in Bohemia containing three brooches among the grave goods. It provides valuable insights into the composition of female clothing among the Elbe Germanic tribes in the later stages of the Early Roman Period, especially with regard to the occurrence of the iron knee-brooch. The uniqueness of the assemblage is underlined by the imported Östland-type bucket used as an urn. The study shows that burials in similar metal urns in Bohemia are half represented by men with weapons and more than a quarter by adult women. Their presence in Early Roman necropolises can be understood as a manifestation and self-presentation of elite groups in Elbe Germanic society.

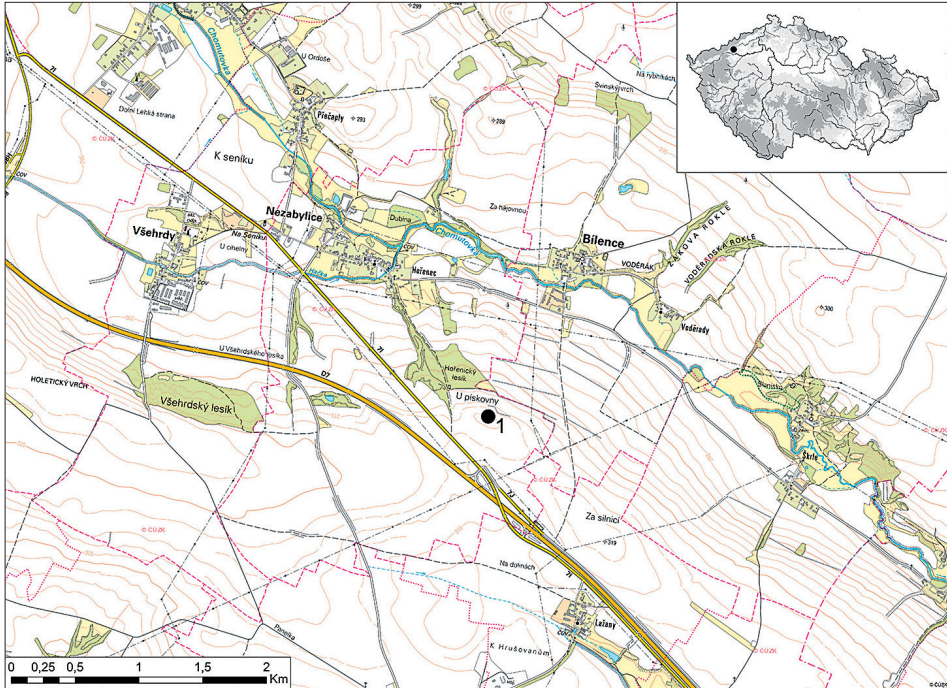
Bohemia – Early Roman Period – woman burial – bronze bucket – knee-brooch – scientific analysis

Článek je zaměřen na žárový pohřeb v bronzovém vědru, prozkoumaný v roce 2019 na pohřebišti v Neza-bylicích (SZ Čechy) a datovaný do fáze B2b doby římské. Pohřby v kovových urnách doby římské jsou ve středoevropském barbariku obvykle spojovány s mužskými bojovníky. Naproti tomu antropologické určení spolu s rozбором výbavy hrobu z Nezabylic ukázaly, že v něm byla uložena kremace staršího dospělého jedince, nejspíše ženy. Prezentovaný soubor patří v Čechách do řídké doložené skupiny hrobů se třemi sponami ve výbavě. Přináší cenné poznatky na téma složení ženského kroje u polabských Germánů ve vyspělých fázích starší doby římské, zvláště s ohledem na výskyt železné kolínkovité spony. Výjimečnost souboru podtrhuje importované vědro östlandského typu sloužící jako urna. Studie ukazuje, že pohřby v obdobných kovových urnách jsou v Čechách z poloviny zastoupeny muži s výzbrojí a více než ze čtvrtiny dospělými ženami. Jejich přítomnost na nekropolích starší doby římské může být chápána jako manifestace a sebeprezentace elitních skupin labsko-germánské společnosti.

Čechy – starší doba římská – ženský pohřeb – bronzové vědro – kolínkovitá spona – přírodovědná analýza

Úvod

Typickým projevem funerálního ritu starší doby římské (stupně Ř B1–B2; cca 1.–2. století po Kr.) jsou ve střední Evropě žárové pohřby v keramických urnách. Mnohem vzácněji se objevují kremace v kovových, obvykle importovaných nádobách. Zatímco v západoevropské části barbarika jde o dobře doložený fenomén, v Čechách se vyskytuje jen zřídka.

Obr. 1. Nezabylice, okr. Chomutov. Poloha naleziště na základní mapě ČR 1 : 10 000 (podklad ČÚZK, vynesl J. Šálý).

Významnými představiteli pohřbů v kovových urnách – nejčastěji vědrech östlandského typu – jsou mužské hroby s výzbrojí, známé z několika českých lokalit (*Droberjar 1999; 2006; Baumgartl 2009; Stylegar 2011*). Úkolem příspěvku je představit žárový hrob z Nezabylic (SZ Čechy), který spolu s aktuálními daty z velkých nekropolí (*Droberjar – Motyková 2023; Droberjar 2024*) ukazuje, že v kovových urnách byly vedle mužů rovnoměrným způsobem pohřbívány též dospělé ženy.

Nálezová situace

Lokalita Nezabylice (okr. Chomutov) leží v nadmořské výšce 320 m n. m. na nejvyšší terase říčky Chomutovky, která protéká 1,2 km severně (*Obr. 1*). Okolní krajinu utváří Krušné a Doupovské hory, vrchy Českého středohoří a pahorkatina Džbán. Podloží tvoří těžké jílovité půdy; nadloží dosahuje 30–40 cm. Klimaticky se jedná o jeden z nejsušších regionů v Čechách (*Blažek et al. 2014, 799–800*).

Objev pohřebiště z doby římské učinili amatérští hledači kovů v roce 2010 (*Blažek et al. 2014*). Od roku 2012 zde probíhá v rámci česko-polského projektu každoroční systematický výzkum, při němž bylo dosud odkryto 285 objektů, z toho více než 100 žárových hrobů z doby římské. Stejně datovány jsou ojedinělý kostrový a rozsáhlý jámový hrob a dvě čtvercové žlabovité struktury (*Půlpánová-Reszczyńska et al. 2017a; 2023*;

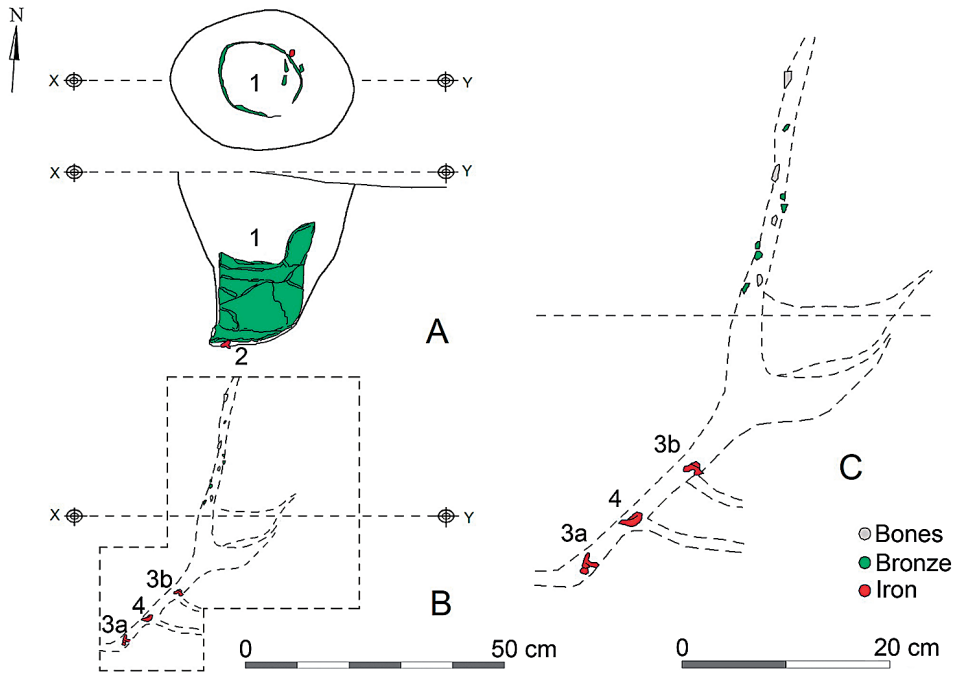

Obr. 2. Nezabylice, okr. Chomutov. Plán pohřebiště z doby římské zkoumaného v letech 2011–2025 s vyznačenou polohou hrobu 195/2019 (vynesl J. Šály).

Půlpán et al. 2018; Půlpánová-Reszczyńska 2018; Blažek et al. 2021; 2022). Aktuálně jde o největší pohřebiště starší doby římské v severozápadních Čechách, v mnoha ohledech srovnatelné se známou nekropolí v Třebusicích (*Droberjar – Motyková 2023, 237–240; Droberjar 2024*). Terénní odkryv hrobu 195, který je předmětem tohoto příspěvku, proběhl v roce 2019 před pokládkou plynovodu. Hrob byl situován v severozápadním okrsku pohřebiště (Obr. 2).

Popis objektu a metoda výzkumu

Hrob č. 195/2019 tvořila oválná jamka o rozměrech 35 × 27 cm zahloubená do jílu oranžové barvy. Její výplň tvořila hutná hnědočerná jílovitá vrstva. Uprostřed jamky byla v hloubce 40–64 cm uložena deformovaná kovová nádoba (Obr. 3: A, 1). Pod jejím dnem spočívala železná spona (Obr. 3: A, 2). Níže v úrovni 70 cm se táhla tenká žilka černého jílu, ve které byly zjištěny úlomky kostí, bronzové šupiny z nádoby a fragmenty železných předmětů: vinutí (Obr. 3: B–C, 3a) se zachycovačem kolínkovité spony (Obr. 3: B–C, 3b) a nůž (Obr. 3: B–C, 4). Na intencionální umístění předmětů pod urnou poukazují situace z pohřebišť starší doby římské, kde bylo pozorováno úmyslné umístění předmětů těsně vedle urny či pod ní (*Droberjar 2002, 390; Blažek et al. 2014, 805; Droberjar – Motyková 2023, 108, 139; Třebusice H 759 a 571*). Na druhou stranu nelze vyloučit ani sekundární polohu artefaktů částečně způsobenou vlivem působení postdepozicičních a transformačních procesů (sucho, voda, mrazové klíny, bioturbace ad.).

Obr. 3. Nezabylice, okr. Chomutov. A – půdorys a profil hrobu (obj. 195/2019); B – nálezná situace po vyjmutí urny (úroveň 70 cm); C – detail rozmístění nálezů pod urnou v úrovni 70 cm (kresba Š. Cmunt Martinková).

Při terénním odkryvu byla z vnějšku objektu otevřena sonda o rozměrech 70 × 50 cm. Vedle standardní dokumentace (Obr. 4: 1–2) byl pořízen také 3D model náleznové situace (Obr. 4: 3). Poté byla kovová nádoba s pohřbem a milodary vyjmuta *en bloc* a odvezena na rentgenový průzkum (Obr. 4: 4), při kterém se uvnitř nádoby projevil soubor předmětů – držadlo nádoby, spona a přezka. Kovové nálezy byly v laboratořích podrobeny restaurování a konzervaci. Z přírodovědných metod byla aplikována XRF analýza prvkového složení kovové nádoby, mikroskopický průzkum, palynologická a antropologická analýza. Obsah žárového hrobu č. 195/2019 tvořila bronzová nádoba se železným držadlem (Obr. 5: 1; Obr. 6: 1a–c) a pět železných předmětů, z toho tři spony (Obr. 5: 2–3, 5; Obr. 6: 2), opasková přezka (Obr. 5: 6; Obr. 6: 3) a nůž (Obr. 5: 4; Obr. 6: 4). Ve výplni byly zjištěny keramický fragment (Obr. 5: 7), otisky po organické struktuře – nejspíše textilu a drobné uhlíky (Obr. 5: 8; *Online příloha 1*).

Vyhodnocení nálezů

Vědro östlandského typu

Kovová nádoba z Nezabylic se zachovala v torzovitém stavu, což komplikuje stanovení jejího typu (Obr. 5: 1; Obr. 6: 1a–c). Původní výšku lze stanovit na cca 250 mm, šířku výdutě na 190–200 mm a průměr dna na 160 mm. Tělo nádoby je soudkovité se slabě

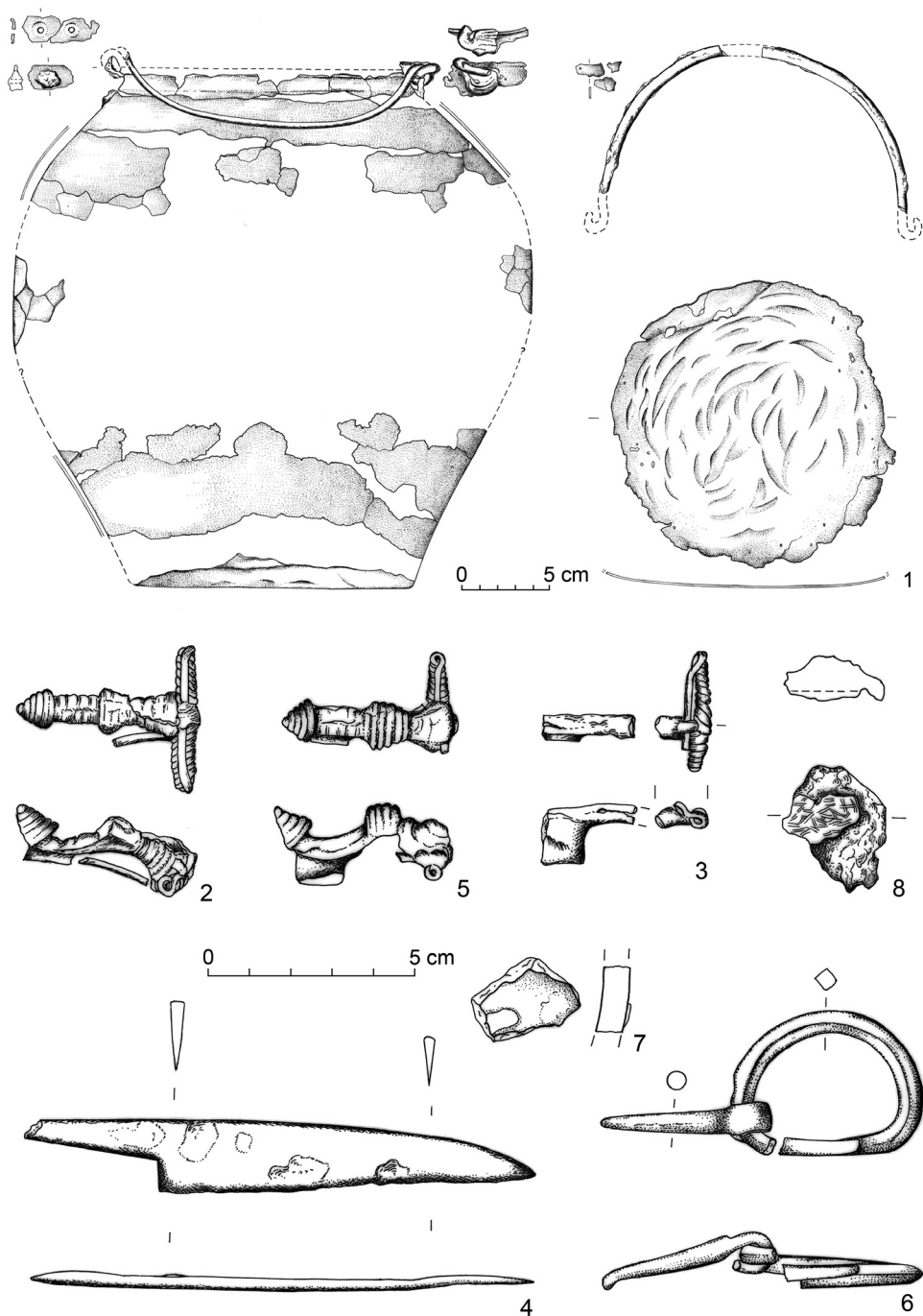

Obr. 4. Nezabylice, okr. Chomutov. 1 – odkrytá jižní polovina pohřbu v kovové nádobě; 2 – celkově odkrytá nádoba; 3 – trojrozměrný model nádoby; 4 – rentgenový snímek hrobu (foto 1–2: M. Půlpán; 3: M. Benda; 4: J. Hošek, Archeologický ústav AV ČR, Praha).

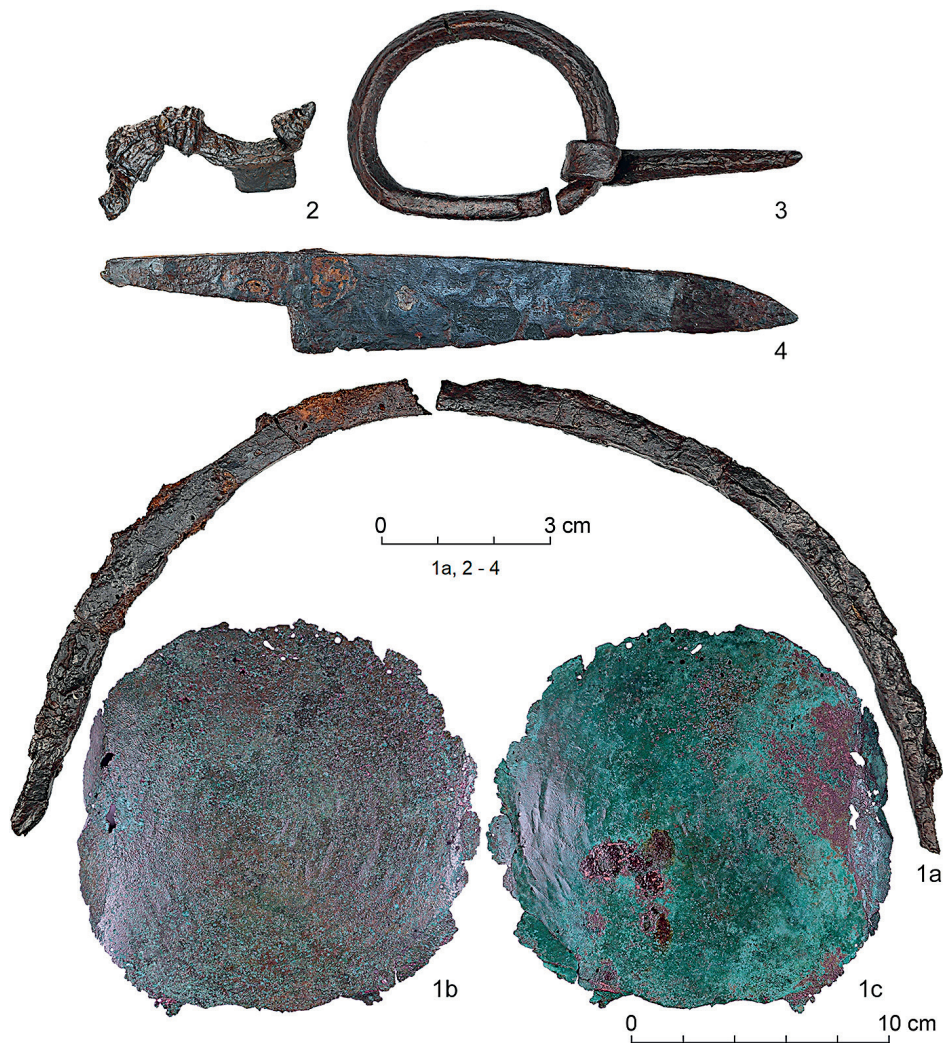
zúženým spodkem. Poutka a držadlo bylo dochováno rovněž torzovitě. Nicméně dochované charakteristické znaky dovolují nádobu určit jako tzv. soudkovité vědro östlanského typu (*Östlandeimer, bucket of Östland type*, E 37–43), které lze vymezit rozpětím typů E 39–40 (Eggers 1951; Tejral 1967, 88–90; Sakař 1970; Kunow 1983; Karasová 1998, 17–20; Jílek 2012, 31–35; Droberjar 2024, 59–63). Části blíže neurčené kovové urny byly na nezabylickém pohřebišti zjištěny v hrobě 19/2011 a vědro, které mohlo též sloužit jako urna, pochází z amatérského detektorového průzkumu (typ E 28, Půlpánová-Reszczyńska et al. 2017b).

Östlanská vědra typu E 37–43 představují v barbariku jedny z nejčastějších druhů importovaných římských nádob. Setkáváme se s nimi od Skandinávie a Německa až po Česko a Slovensko (Tejral 1967, 88–90; Kunow 1983; Wielowiejski 1985; Karasová 1998, 17; Baumgartl 2009; Jílek 2012; 2013; Droberjar 2024, 59–63). Dobře doložena jsou též v depotech v římsko-provinciálním a limitním prostředí (Künzl 1993, 238–240; Sedlmayer 1999; 2016; Jílek et al. 2020, 272).

Östlanská vědra byla v oběhu po velmi dlouhou dobu (Eggers 1951; Tejral 1967; Kraskovská 1976; Kunow 1983; Künzl 1993; Karasová 1998; Sedlmayer 1999; Jílek 2012;

Obr. 5. Nálezy z hrobu 195/2019: 1 – nádoba; 2, 5 – trubkovité spony; 3 – kolínkovitá spona; 4 – nůž; 6 – opasková přezka; 7 – keramický fragment; 8 – organická struktura. Materiál: 1 – slitina mědi a železo; 2–6 – železo; 7 – keramika (kresba H. Jonášová, úprava Š. Cmunt Martinková).

Obr. 6. Konzervované předměty z hrobu: 1a – držadlo nádoby; 1b–1c – dno nádoby (avers, revers); 2 – trubkovitá spona; 3 – opasková přezka; 4 – nůž. Materiál: 1b–c – slitina mědi; 2–4 – železo (foto R. Černochová, úprava Š. Cmunt Martinková).

2013). Udržují se po celou starší dobu římskou, některé typy byly používány ještě v pozdějších obdobích (Tejral 1967, 90). Datování jednotlivých exemplářů je závislé více než u ostatních typů bronzových nádob na průvodních nálezích (Tejral 1967, 90; Jílek 2012, 31–35; Jílek et al. 2020, 272–273). S nejstaršími ukázkami typu E 38 se na území České republiky setkáme již od fáze B1a (Droberjar 1999, 132). Většinu českých exemplářů lze přiřadit k typům E 39–41 a datovat do stupně B2 až počátku stupně C1 (Motyková 1981, 398; Karasová 1998, 18; Droberjar 2024, 60–63). Jejich hlavní výskyt se pojí především s druhou polovinou 2. století a se stupni B2 a B2/C1 (Tejral 1967, 90; Sakař 1970, 64; Kunow 1983; Jílek 2012, 34; Jílek et al. 2020, 272; Droberjar 2024, 60–62).

Mnohá vědra nebo jejich zlomky a držadla známe z Lužce n. Vlt., okr. Mělník (*Kytlicová 1970*, 330), Stehelčevsi, okr. Kladno (*Motyková 1981*, 398), Tvršic, okr. Louny (*Preidel 1930*, 179; *Sakař 1970*, 51; *Karasová 1998*, 84–85), Prahy-Hrdlořez (*Šimek 1923*, 66; *Sakař 1970*, 56; *Karasová 1998*, 79), Prahy-Vinohrad (*Čistáková et al. 2022*, 151, obr. 21), Kostelce n. L., okr. Mělník (*Preidel 1930*, 179; *Motyková-Šneidrová 1967*, 24; *Sakař 1970*, 30; *Karasová 1998*, 84–85) či Ohnišťan, okr. Hradec Králové (*Šimek 1923*, 66; *Jílek 2013*, 179; *Černý 2017*, 92, 94, obr. 12: 1). Většina z nich je dochována v torzovitém stavu, což znemožňuje jejich bližší typologické zařazení (*Tejral 1967*, 88–90; *Sakař 1970*, 64; *Kytlicová 1970*, 330; *Motyková 1981*, 398; *Karasová 1998*, 17). Do této skupiny musíme zařadit i exemplář z Nezabylic. Z Čech pochází jen asi desítku kusů zachovaných v celku, což představuje cca 24 % těchto nádob (*Karasová 1998*, 17; *Černý 2017*, 92, pozn. č. 59).

Celé exempláře věder pocházejí buď z kostrových hrobů (*Břeň 1953*, 523; *Motyková-Šneidrová 1967*, 28, Abb. 12: 6; *Karasová 1998*, 74), anebo ze žárových hrobů, kde sloužily jako urny. Známe je např. z lokalit Dobříchov-Piňhora, okr. Kolín (H III, IV; *Motyková-Šneidrová 1967*, 14–16; *Sakař 1970*, 4–25; *Karasová 1998*, 65–69; *Droberjar 1999*, 132), Libeň, okr. Praha-západ (*Píč 1897*, tab. 72: 7; 1905, Tab. 58: 7; *Preidel 1930*, 179, Abb. 195), Zdice, okr. Beroun (*Anonym 1874*; *Píč 1905*, 304; *Preidel 1930*, 179; *Eggers 1951*, 145) či Nepochy, okr. Hradec Králové (*Koudelka 1904–1905*; *Šimek 1923*, 66; *Jílek 2009*, 257, obr. 7: 8; 2013, 179–180).

Na základě rekonstrukce kovové nádoby z Nezabylic (*Obr. 5: 1*) lze uvést analogie z kostrových hrobů. První je vědro typu E 38–40 z Řepova (okr. Mladá Boleslav) datované do stupně B2, eventuálně do první poloviny 2. století n. l. (*Šimek 1923*, 66, 77–78; *Preidel 1930*, 179; *Břeň 1953*, 524–525; *Motyková-Šneidrová 1967*, 40, Taf. I: 2, Beilage 2: 2; *Sakař 1970*, 40, 64; *Karasová 1998*, 79, Abb. 6b). Na rozdíl od našeho exempláře má poutka i držadlo bronzové. Druhé je vědro typu E 39–40 se železným držadlem ze slovenského Zohora (okr. Malacky, H 6/2010) datované do 1.–2. třetiny 2. století po Kr. (*Elschek 2013*, 118–120; *Elschek et al. 2017*, 110, Abb. 8).

Obrátíme-li se k analogiím z tvarově-funkčního hlediska, nabízejí nejlepší srovnání vědra z Třebusic (okr. Kladno), která na pohřebišti představují jeden z nejčastějších římských importů, a která v sedmi hrobech sloužila jako urny (*Motyková 1981*, 398, pozn. 18; *Droberjar – Motyková 2023*; *Droberjar 2024*, 59–63, Graph 3). Mezi nimi je doložen typ E 39 datovaný do fáze B2a a typ E 40 kladený do období B2b–B2/C1 (*Droberjar – Motyková 2023*, 109, 161, Tab. 272: 886/1a–b, 163: 573/1; *Droberjar 2024*, 60–61, Abb. 31: 2). Typ E 41 se v pěti hrobech vyskytoval v souborech datovaných do fáze B2b, respektive do období B2b–B2/C1 (*Droberjar – Motyková 2023*, 52, 108–109, 139, Tab. 159: 571/1, 10; 160: 572/1, 228: 759/1a–b, 349: 1). Výskyt kovových uren lze spojit s 2. stoletím, především s jeho druhou polovinou (*Droberjar 2024*, 61). Spočívaly v nich buď pohřby bojovníků (H 572, 573), anebo dospělých žen (H 571, 759, 886). V ženských hrobech se vyskytla obdobná skladba železných předmětů jako v Nezabylicích, tj. trubkovité spony a půlkruhové opaskové přezky (*Droberjar – Motyková 2023*, 108, Tab. 159: 571/2, 272: 886/4).

Trubkovité spony

Trubkovité spony (*Trompetenfibeln*) charakterizuje hlavice ohnutá a zdůřená do tvaru polnice či trubky a odpovídají v Almgrenově klasifikaci typům 74–84 (*Almgren 1923*, Taf. IV). Labsko-germánské trubkovité spony (typu A 76–80) analyzovali *Svoboda (1948*,

66–74), *Peškař (1972, 82–85)*, *Tejral (2001)*, *Černý (2013, 63–66)* či *Droberjar (2023, 133–135; 2024, 92–95; Droberjar – Motyková 2023)*.

Trubkovité spony patří ve středoevropském barbariku k relativně dobře doloženým. Z České republiky známe jak bronzové a železné, tak i honosnější stříbrné exempláře (*Motyková-Šneidrová 1967, 7–8; Tejral 2001; Droberjar 2023, 133–135*). Podobně jako zde představené exempláře se železné spony obvykle vyznačují tím, že jsou opatřeny hustě kladenými vodorovnými drážkami, které sloužily ke vkládání drátu z drahého kovu, nejčastěji stříbra (*Černý 2013, 65*). Tvarově se drží základního schématu původních bronzových trubkovitých spon (nejblíže mají k typu Almgren 76), ale většinou mají spodní stranu rovně odříznutou (*Černý 2013, 65*). Z Čech pochází 31 exemplářů přiřazených k této kategorii (*Černý 2013, 63*).

Droberjar (2024; Droberjar – Motyková 2023) klasifikuje analogické exempláře trubkovitých spon jako typy A 79–80 (*Almgren 1923, 34, 40, 41, Tab. IV: 79, 80*). Exempláře řazené k typu A 79 se vyznačují vakovitou hlavicí (*sackförmige Kopf*) jasně odlišitelnou od spodní strany lučičku (*Droberjar 2024, 94, Abb. 49: 9–12*), zatímco spony zařazené k typu A 80 mají v tomto místě výrazné zploštění a měří na délku od 3,7 do 4,9 cm (*Droberjar 2024, 94, Abb. 49: 13–16*). Většina z nich byla vyrobena ze železa. Celkem bylo v Třebusicích zaznamenáno 8 exemplářů typu A 79 a 45 kusů typu A 80, což z nich činí nejčastější druhy spínadel (*Droberjar 2024, 94*). Kromě jednotlivých exemplářů byl zachycen párový výskyt trubkovitých spon (H 205, 301, 328; *Droberjar – Motyková 2023, 65, 68–69, 322, Tab. 43: 205/1–2; 69: 301/1, 3; 78: 328/2–3*). V hrobech č. 482 a 644 byly zjištěny dokonce tři (*Droberjar – Motyková 2023, 93, 467, 127: 482/4–6; 188: 644/8, 10–11*). Železné spony typu A 80 jsou datovány převážně do fáze B2b, někdy do období B2b-B2/C1 (*Droberjar 2024, 94*). Do druhé poloviny druhého století, eventuálně do fáze B2b jsou datovány spony typu A 79 (*Droberjar 2023, 135; 2024, Abb. 115*).

Exempláře z Nezabylic (*Obr. 5: 2, 5*) lze vzhledem k jejich špatnému stavu dochování vymezit rozpětím typů A 76–80, případně A 79/80 (*Droberjar – Motyková 2023; Droberjar 2023, 135; 2024, 94, Abb. 49–50; Černý 2013, 63–66*). Nelze u nich s jistotou určit, zda spodní část jejich hlavic byla vakovitého, anebo plochého tvaru. Jedná se o obecný problém u tohoto druhu spínadel (*Droberjar 2023, 135*), u kterých je někdy obtížné rozlišit typ, takže lze použít označení A 79/80 (*Droberjar 2023, 135*) nebo A 78/80 (*Schuster 2010, 93*).

Párový výskyt trubkovitých spon v hrobech potvrzují kromě nálezů z Třebusic a Nezabylic další soubory. Patří k nim hrob 92 z Lužce n. Vlt., okr. Mělník (*Kytlicová 1970, 304, 324–325, Obr. 34: 3–5; Černý 2013, 154–155, Obr. 60: 1–2*) a hrob U6 ze Stehelčevsi, okr. Kladno (*Motyková 1981, 358, Abb. 12: 4–6; Černý 2013, 183, Obr. 60: 6–7*). Důležitý je společný výskyt trubkovitých spon spolu se sponami s páskovým lučičkem z hrobu 56 z Lužce n. Vlt. (*Kytlicová 1970, 296, obr. 12: 1–2; Černý 2013, 155, Obr. 60: 4, Tab. 27*) či z hrobu 387 (LXXII/36) z Třebusic, které lze datovat do fáze B2b (*Droberjar – Motyková 2023, 76–77, Tab. 92: 387/3–5; Droberjar 2024, 94*). Zmínit musíme i jejich výskyt se sponami s válcovitou hlavicí, který známe z hrobu 2 z Prahy-Vysočan (*Svoboda 1948, 70, Obr. 29; Motyková-Šneidrová 1967, 39; Černý 2013, 65, 175, Obr. 61: 4, 63: 6, Tab. 27*) či z hrobu 286 z Třebusic datovaného do B2b (*Droberjar – Motyková 2023, 62, Tab. 64: 286/2–3*). Nejzajímavější jsou železné trubkovité spony, které se vyskytují spolu s kolínkovitými sponami. Takové případy známe z hrobů 92 z Lužce n. Vlt. (*Kytlicová 1970, 304, 324–325, 355, Obr. 34: 3–5*) a č. 644 z Třebusic datovaného do fáze B2b se třemi sponami A 80 (*Droberjar – Motyková 2023, 120, 467, Tab. 188: 644/7–8, 10–11*).

Kolínkovitá spona

Exemplář železné kolínkovité spony z Nezabylic (*Obr. 5: 3*) je blízký typu A 138, respektive A 142 (v rámci 9. série V. skupiny podle *Almgren 1923*, Taf. VI). Zastupuje nezdobený typ Unverz. I, 1 v pojetí *Gupte (2004)*, respektive typ s tyčinkovitým lučkem (*Černý 2013*, 67–70, *Obr. 53–55*). Dle nálezů z Třebusic má nejbližší k typu A 142 (*Droberjar 2024*, 101, *Abb. 53: 5–10*).

Kolínkovité spony (*Kniefibeln, knee-brooch*) doby římské patří ve středoevropském barbariku k dobře doloženým typům spínadel (*Gupte 2004; Černý 2013*, 67–73). V Čechách se jim věnovali *Preidel (1930, 35–36)*, *Svoboda (1948, 76–80, obr. 8)*, *Kytlicová (1970, 324–325)*, *Motyková (1981, 404–405)*, *Peškař (1972, 89–91, Taf. 15:1–2)*, později též *Droberjar (2024, 99–102; Droberjar – Vojtěchovská 2000, 215–216)* a *Černý (2013, 67–73)*. Podrobnou typologii ve střední Evropě vypracoval *Gupte (2004)*.

Výraznou koncentraci kolínkovitých spon nacházíme v oblastech dolního a středního Labe a v dnešních Čechách, kde bylo evidováno 47 exemplářů různých typů a variant (*Gupte 2004; Černý 2013*, 67, *mapa 24–25*). K nejvíce zastoupeným patří typ A 138 čítající více než dvě desítky kusů (*Droberjar – Vojtěchovská 2000, 215–216; Černý 2013, 67–70; 2017, 264, Obr. 5: 3–4; Droberjar 2024, 101*).

Labsko-germánské kolínkovité spony (bez záhlavních destiček) jsou v barbariku datovány od konce 1. století až do počátku 3. století (*Svoboda 1948, 76, 89; Kytlicová 1970, 325; Droberjar – Vojtěchovská 2000, 214; Gupte 2004; Černý 2013, 71–72; Jílek 2017, 147*). Nejstarší doklady pochází ze stupně B1, ale masivněji se objevují až ve stupni B2 (*Černý 2013, 71; Droberjar et al. 2021, 559, Tab. 2; Droberjar 2024, 101*). Jejich hlavní těžiště patří době kolem poloviny 2. století, tj. fázi B2b (*Svoboda 1948, 76–78; Motyková 1981, 404; Droberjar – Vojtěchovská 2000, 214, 217–218; Gupte 2004, 103–104; Černý 2013, 71–72; Jílek 2017, 147; Droberjar 2015, 107; 2024, 101*). Většina z nich je v bronzovém provedení, železné kusy jsou nacházeny jen zřídka (*Gupte 2004; Droberjar – Vojtěchovská 2000, 215–216; Černý 2013, 68, obr. 54–55; 2017, 264, obr. 5: 3–4*). Železné pocházejí z lokalit Býkev, okr. Mělník (*Svoboda 1948, 77, obr. 8: 3, tab. III: 6; Černý 2013, 68*), Lužec n. Vlt., okr. Mělník (H 78; *Kytlicová 1970, 324, obr. 23: 1–3*), Stehelčevy, okr. Kladno (hrob G5; *Motyková 1981, 404, Abb. 13: 5; srov. Černý 2013, tab. 28*) a Velké Přílepy, okr. Praha-západ (*Droberjar – Vojtěchovská 2000, 214, 216–217; obr. 4: 1–2, 6: 1–2; srov. Wnuczek 2012, 248*). Nejvyšší počet kolínkovitých spon pochází z Třebusic (*Droberjar 2024, 99–102, Abb. 53–54*). Většina z nich je v železném provedení, sedm spon bylo bronzových (*Droberjar 2024, 99*). Na nekropoli je zastoupeno pět typů labsko-germánské proveniencí (A 138, A 141, A 142, A 144 a 147), přičemž k nejčastějším patří typy A 142 a 144 (*Droberjar 2024, 100*). Jediný popelnicový hrob 43 s kolínkovitou sponou typu A 138 je kladen do fáze B2a (*Droberjar – Motyková 2023, 28, tab. 9: 43/1–2; Droberjar 2024, 101*). Hrobové soubory se sponami typu A 142 jsou datovány do 2. poloviny 2. století s tím, že některé z nich spadají do fáze B2b, další do období B2b–B2/C1 (*Droberjar 2024, 101*). Příklady železných spon typu A 142 z fáze B2b přinášejí hroby č. 546 a 644 (*Droberjar – Motyková 2023, 103, 120, tab. 144: 546/3, 188: 644/7; Droberjar 2024, Abb. 53: 8–9*). Stejně datované bronzové období pochází z hrobů č. 223 a 923 (*Droberjar – Motyková 2023, 53, 168, tab. 49: 223/4, 283: 923/3; Droberjar 2024, 101, Abb. 53: 5, 10*). Z toho plyne, že kolínkovitou sponou s párem trubkovitých spon z hrobu 195 z Nezabylic můžeme klást do souvislostí s fází B2b doby římské.

Opasková přezka

V kovové urně spočívala železná opasková přezka s jednodílným rámečkem (*Obr. 5: 6; Obr. 6: 3*), která typologicky spadá do skupiny D typu I (*Madyda-Legutko 1986*). Přezky tohoto typu se vyznačují vesměs půlkruhovým jednodílným rámečkem kosočtvercového, kruhového nebo obdélníkového průřezu a obvykle disponují jednoduchým hrotem (*Madyda-Legutko 1986*, 25, Taf. 7, Typ 1). Většina je vyrobena ze železa a obvykle dosahují délky v rozmezí 30–40 mm a šířky 35–45 mm. Základny jejich hrotů jsou někdy vroubko-
vané, což je nejspíše případ i přezky z Nezabylic.

Tento typ přezek je charakteristický spíše pro ženský, než mužský kroj (*Madyda-Legutko 1986*, 37; *Droberjar 2024*, 118). Geograficky jsou rozšířeny v celém středoevropském barbariku (*Madyda-Legutko 1986*, Karte 16). Jejich rámcové datování spadá do chronologicky širokého úseku počínajícího stupněm B1 a konče počátkem stěhování národů (*Madyda-Legutko 1986*, 24–25, Tabelle 1, 7, 8; *Jílek et al. 2011*, 253). Na jihozápadním Slovensku byly obdobné přezky zjištěny v Abrahámu (*Kolník 1980*, Taf. 15: 14/f; H 14), Kostolné pri Dunaji (*Kolník 1980*, Taf. 89: 21/i; H 21) nebo Sládkovičově (*Kolník 1980*, Taf. 149: 51/j; H 51) v hrobech datovaných do fází B1b a B1c (*Madyda-Legutko 1986*, 26).

Jednodílné opaskové přezky (tzv. polokulovité, podkovitého tvaru) známe z Čech od stupně B1a (*Motyková-Šneidrová 1965*, 139; *1967*, Beilage 4: 4–5; *Kytlicová 1970*, 334, obr. 46; *Motyková 1981*, 405; *Madyda-Legutko 1986*, Tabelle 1). Jejich výskyt je jasněji čitelný především ve stupni B2, respektive ve fázi B2a (*Madyda-Legutko 1986*, 26; *Droberjar – Motyková 2023*, 161; *Droberjar 2024*, 120, Abb. 110). Dobře datovaný konvolut pochází z Třebusic, kde představují jedny z průvodních nálezů páté fáze (TrePha5), která byla komparována s fází B2a (*Droberjar 2024*, 120, Abb. 110). Pět exemplářů typu M-L D1 bylo bronzových, ostatní byly ze železa (*Droberjar 2024*, 120, Abb. 63: 10–20). Zmiňme železné přezky z fáze B2a z hrobu č. 711 se sponami typu A 77 (*Droberjar – Motyková 2023*, 130, Tab. 209: 711/6) či z hrobu č. 886 v östlanském vědru typu E 39 (*Droberjar – Motyková 2023*, 161, Tab. 272: 886/4). Vhodnou analogii přináší přezka z hrobu č. 923 datovaného do fáze B2b se třemi kolínkovitými sponami (*Droberjar – Motyková 2023*, 168, Tab. 283: 923/5; *Droberjar 2024*, 120, Abb. 63, 110–111). Další přezky typu M-L D1 pochází z Tvršic, okr. Louny (H 40; *Motyková-Šneidrová 1965*, 130, 139, obr. 11: 13), Lužce n. Vlt., okr. Mělník (H 74, 79, 85; *Kytlicová 1970*, 300–302, 334, obr. 24: 2, 27: 3), Stehelčevsi, okr. Kladno (H U2; *Motyková 1981*, 351, 377, 405, Abb. 7: 11, 25: 5), Býkve, okr. Mělník (*Motyková-Šneidrová 1967*, 11–12) a Velatic, okr. Brno-venkov (KH 20; *Jílek et al. 2011*, 252–253, obr. 5: 3–4, tab. 8: 3).

Nůž

Jediný multifunkční nástroj/předmět denní potřeby představuje rovný železný nůž o délce 123 mm s jednostranně odsazeným ostřím (*Obr. 5: 4; Obr. 6: 4*). Spočíval hrotem dolů v hloubce 10 cm pod urnou (*Obr. 3: C, 4*).

Železné nože po celou dobu římskou zastupují jednu z nejčastějších součástí výbav hrobů (*Preidel 1930*, 257–268; *Zeman 1961*, 258–259; *Kytlicová 1970*, 322, 342; *Leube 1978*, 20–21, Abb. 12; *Szabová 2018*, 72, graf 1; *Droberjar 2002*, 217, 219; *2024*, 178). Jejich podrobnou typologii předložilo několik autorů (*Preidel 1930; Zeman 1961; Leube*

1978; Droberjar 1999; 2024). Na tomto základě lze analyzovaný exemplář přiřadit k typu 302 podle Preidela (1930, 264, Abb. 302), variantě 1 podle Leubeho (1978, 20–21, Abb. 12: 4), respektive k typu D-P 3 v pojetí Droberjara (1999, 114, Abb. 26: 1; 2024, 180, Abb. 93: 13–16). Rozměrově náleží k nožům střední velikosti (10–15 cm) v Zemanově pojetí (Zeman 1961, 258). Rozbory ukazují, že rovné typy železných nožů nepatří k chronologicky citlivým artefaktům. Vesměs jsou datovány na základě průvodních nálezů, většinou spon (Zeman 1961, 258–259; Leube 1978, 20–21; Droberjar 1999, 114; 2024, 180; Jílek et al. 2011, 257).

K nejčastějším patří rovné oboustranně odsazené nože typu Droberjar D-P 1–2 (Droberjar 1999, 114; 2024, 179–180, Abb. 93: 1–12). Méně bývá zastoupen sledovaný typ Droberjar D-P 3 s odsazeným ostřím. V Dobřichově-PiCHOŘE (okr. Kolín) tvořil tento typ součásti výbav hrobů datovaných do fází B1a a B1b (Droberjar 1999, 114, Taf. 25,6/6; 51,62/3; 58,85/3; 99,4; 99,10); v Třebusicích (okr. Kladno) je řazen nejčastěji do stupně B1 (Droberjar – Motyková 2023, Tab. 339: 2; Droberjar 2024, 180, Abb. 93: 13–16). K nejbližším analogiím patří nůž z hrobu 355 a exemplář č. 1890 (Droberjar – Motyková 2023, 72, Tab. 86: 355/9, 340: 3; Droberjar 2024, 180, Abb. 93: 14). Další obdoby známe z Ohnišťan, okr. Hradec Králové (Černý 2011, 80, obr. 5: 3, 8: 7) a Velatic, okr. Brno-venkov (Jílek et al. 2011, 257, tab. 15: 4). Významný výskyt nožů typu Droberjar D-P 3, resp. 3a podle Szabové (2018, 69, Obr. 3) je evidován na jihozápadním Slovensku (41 ks = 12 % nožů; Szabová 2018, 70, tab. 3). Většina z nich pochází z kostrových pohřebišť starší doby římské (Kolník 1959; 1980), ale známy jsou i ze sídlišť (Varsík 2011, 121, obr. 61: 9, 11).

Přírodovědné analýzy

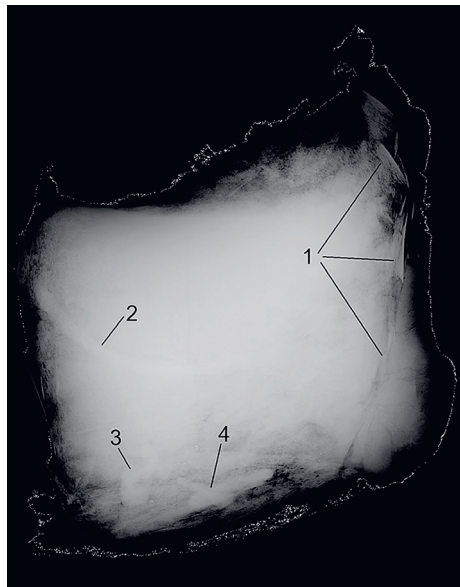
Rentgenový průzkum hrobu

Před konzervačními pracemi byl v laboratořích Archeologického ústavu AV ČR, Praha proveden rentgenový průzkum vnitřku hrobu č. 195/2019 (Černochová 2020). Na RTG snímcích se ukázalo, že vedle poškozených stěn urny (Obr. 7: 1) spočívalo uvnitř hrobu několik železných předmětů, konkrétně držadlo nádoby (Obr. 7: 2), trubkovitá spona (Obr. 7: 3) a opasková přezka (Obr. 7: 4). Předměty se *in situ* nacházely ve shluku spálených lidských ostatků (Obr. 8). Obdobná situace byla zjištěna na CT-snímku žárového hrobu č. 7 z Jevíčka (okr. Svitavy), kde mezi kostmi spočívala opasková přezka též v blízkosti spony (Droberjar 2015, Abb. 17).

Metalografická analýza vědra a technologie jeho zpracování

Měření prvkového složení kovové nádoby bylo provedeno ručním spektrometrem ED – XRF DELTA. Proběhlo v Regionálním muzeu v Teplicích, pracoviště Sobědruhy (ID měření 01/06/22). Měřena byla ploška o průměru cca 3 mm; odchylka měření pro daný typ přístroje činí $\pm 3\%$. Série byla provedena na pěti místech nádoby na očištěných površích; relevantní data pocházejí ze 13 měření (Tab. 1).

Základní materiál ze slitiny mědi, ze kterého byla kovová nádoba vyrobena, bývá označován jako tzv. cínový bronz (Droberjar – Frána 2004, 450). Obsah mědi se pohyboval

Obr. 7. Rentgenový snímek hrobu (boční pohled, negativ): 1 – nádoba; 2 – držadlo; 3 – trubkovitá spona; 4 – přezka (vyhotovil J. Hošek, Archeologický ústav AV ČR, Praha).

Obr. 8. Železná opasková přezka spočívající mezi spálenými lidskými ostatky (foto R. Černochová).

v hodnotách mezi cca 67–92,5 %, cín vykázal nízké hodnoty (max. 4,66 %). Z Čech je známo jen 8,2 % nádob, které mají obsah cínu mezi 4–6 %. Mnohem vyšší procentuální zastoupení nádob disponuje cínem v rozmezí 6–12 % (Droberjar – Frána 2004, tab. 5). Optimální surovinou pro jejich výrobu je slitina obsahující 10 % cínu. Takové složení poskytuje kombinaci vlastností příznivých pro odlévání, plastické opracování a zaručuje i následnou mechanickou odolnost (Bochnak – Opielowska-Nowak 2017, 158). Cínový bronz je pro výrobu nádob doby římské typickým materiálem, disponuje jím více než polovina nálezů z Čech (Droberjar – Frána 2004, 450–451, tab. 1–3). Ze stejného materiálu byly vyrobeny i metalograficky zkoumané nádoby z římských lokalit (Kempten, Augsburg, Haltern, Saalburg; Voß *et al.* 1998, 202–203).

Měření nádoby vykázalo spektrum příměsí ve slitině (Ag, Sb, Fe ad.). Ve všech vzorcích bylo přítomno stříbro, dosahující někdy vysokých hodnot (až 0,2 %). Rámcově to odpovídá měřením kovových nádob z Čech, kde je 85 % nádob pod úrovní obsahu 0,1 % Ag (Droberjar – Frána 2004, 451, tab. 7). Výrazné bylo zastoupení antimonu (0,3–0,7 %), které převyšuje stávající výsledky. U nich bylo evidováno výrazné roztažení distribuce až k 0,35 % a jen 37 % nádob mělo méně než 0,1 % Sb (Droberjar – Frána 2004). Vysoké hodnoty železa představují patrně sekundární kontaminaci (kontakt s milodary). Mezi standardní patří absence zinku, typická i pro většinu ostatních nádob (Droberjar – Frána 2004, 450, obr. 1).

O technologii výroby nádoby vypovídá její dno se stopami po ručním kovotepeckém zpracování (Obr. 5: 1; Obr. 6: 1b–1c), které patřilo k základním výrobním postupům i u jiných věder (Bochnak – Opielowska-Nowak 2017, 158–159, ryc. 4–5; Jílek *et al.* 2022,

Číslo měření (ID 01/06/22; RM Teplice)													
Typ materiálu (%)	1-A	1-B	1-C	2-A	2-B	2-C	2-D	2-E	3-A	4-A	4-B	5-A	5-B
Cu	82,25	81,32	68,8	71,93	89,71	67,1	67,1	84,31	76,71	76,52	76,84	71,86	92,48
Sn	2,42	3,45	2,44	2,09	3,27	2,09	2,09	2,71	2,13	4,62	4,66	2,78	2,75
Ag	0,0994	0,2108	0,0954	0,0988	0,216	0,106	0,106	0,1606	0,1046	0,2209	0,2033	0,1215	0,0956
Sb	0,38	0,6	0,4011	0,36	-	0,4256	0,4256	0,65	0,4989	0,7	0,71	0,4719	0,55
Fe	1,007	0,8479	2,3	2,1	1,04	2,45	2,45	1,12	0,6441	1,85	1,37	0,6773	0,1885
Al	2,85	4,42	6,56	6,77	-	8,57	8,57	2,27	6,86	5,24	4,36	8,00	1,41
Si	10,73	8,73	19,08	16,52	5,82	19,13	19,13	8,15	12,84	9,92	11,42	15,76	-

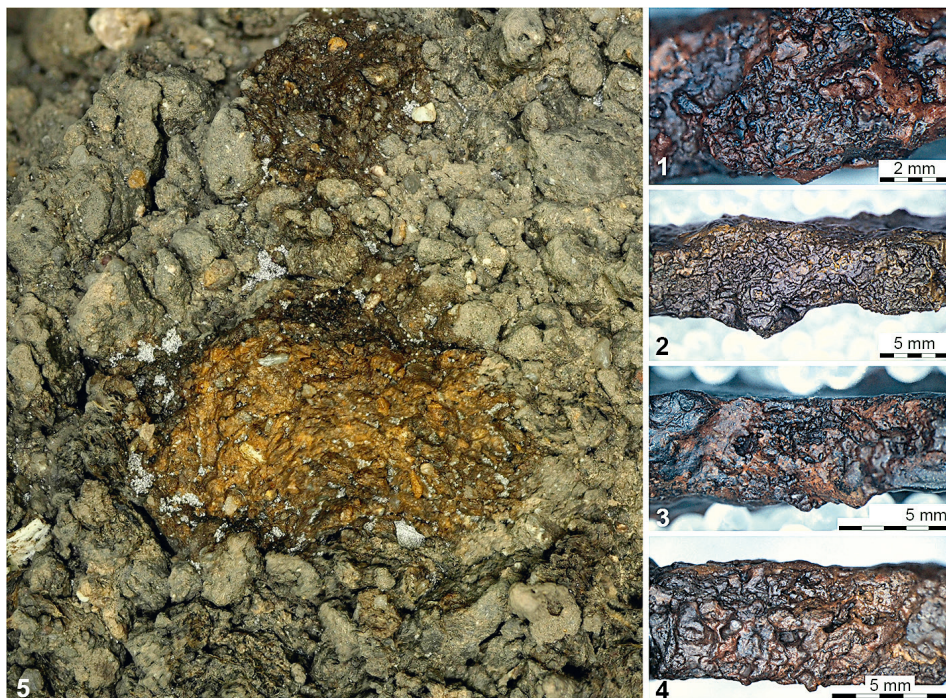
Tab. 1. Výsledky XRF měření prvkového složení kovové urny z Nezabylic.

516). Určit tvar přichytných poutek vlivem poškození a koroze nelze. Konce držadla se nezachovaly, ale zřejmě šlo o zpětně ohnuté háčky (*Obr. 5: 1; Obr. 6: 1a*). Hákovité zakončení držadel je u östlanských věder běžné (*Droberjar 1994, Abb. 6; Bazovský 2010, 17, obr. 3: 5; Jílek 2012, 33–34; Droberjar 2024, 62–63, Abb. 31–32*). Lze shrnout, že vědro z Nezabylic materiálovým složením i technologickým zpracováním odpovídá nádobám nacházejícím v barbariku a v římských provinciích (*Voß et al. 1998; Droberjar – Frána 2004*). Eventuální reparace, dobře známé u obdobných věder (*Droberjar 1994, Abb. 6; Jílek et al. 2022, fig. 6*), nebyly na studované nádobě pozorovány.

Mikroskopická analýza organických reziduí

Na železném držadle vědra (*Obr. 9: 1–4*) a vzorku zeminy (*Obr. 9: 5; Obr. 5: 8*) byly zjištěny stopy po organické struktuře neumožňující bližší identifikaci. Hypoteticky může jít o otisky textilu, uloženého původně ve vědru v kontaktu se železným držadlem. Takové nálezy patří obecně v pravěku k velmi vzácným nálezům. Pro celou dobu římskou je z České republiky evidováno jen asi 25 vzorků textilií z devíti lokalit (*Wnuczek 2012, 234–235; 241–243; Jílek et al. 2013, 93–98*). Z kostrových hrobů v Čechách a na Slovensku známe textilní otisky z östlanských věder z Řepova (*Břeň 1953, 524–525; Sakař 1970, 40, fig. 22: 1; Březinová – Poppová Urbanová 2009*), Lovosic (*Sakař 1970, 32*) a ze Zohora (*Kraskovská 1959, 100–105, 131–132, obr. 8; Kolník 1959, 145, 148, tab. II: 5, obr. 6; Elschek et al. 2017, 118–121, Abb. 10*). Zbytky a otisky stejného druhu tkanin na nádobách mohou svědčit o tom, že nádoby byly v kostrových hrobech buď zabalené ve tkanině, nebo spíše s ní byly společně se zemřelým překryté (*Kolník 1959, 148*).

Zůjíme-li záběr na žárové hroby starší doby římské, jsou zbytky či otisky textilu zjišťovány jen velmi vzácně. Z Čech je známe z Třebusic (*Březinová – Poppová Urbanová 2009, 115; Wnuczek 2012, 234*) a Prahy-Vinohrad (*Čistáková et al. 2022, 154–157*). Podobné nálezy svědčí o tom, že součástí pohřebního ritu u Germánů bylo balení předmětů ukládaných do hrobu v tkaninách nebo textilních váčcích. Látky byly dávány zemřelým jako milodary a mohly být používány i jako rubáše (*Březinová – Poppová Urbanová 2009, 115; Wnuczek 2012, 234; Jílek et al. 2013, 98; Čistáková et al. 2022, 157*).

Obr. 9. Rezidua organických struktur dochovaných na železném držadle (1–4) a na korozních produktech ve výplni hrobu (5) (foto R. Černochová, úprava Š. Cmunt Martinková).

Palynologická analýza

Vzorky pro pylovou analýzu byly odebrány z povrchu nádoby, kde oxidy mědi zabraňují bakteriální dekompozici pylových zrn. Chemické zpracování vzorků bylo provedeno standardní acetylační metodou; pylová zrna byla obarvena safraninem. Determinace byla provedena s použitím palynologických klíčů (*Moore et al. 1991; Beug 2004*); diagram byl vyhotoven v programu POLPAL (*Nalepka – Walanusz 1999; 2003*). Na analýzu bylo použito šest vzorků a celkem 0,5 cm³ materiálu; napočítaná suma pylových zrn činila minimálně 300.

Boční stěna, vzorek B: Ve vzorku dominuje pyl obilovin s podílem až 60 %, výrazně jsou zachyceny traviny a pyl borovice.

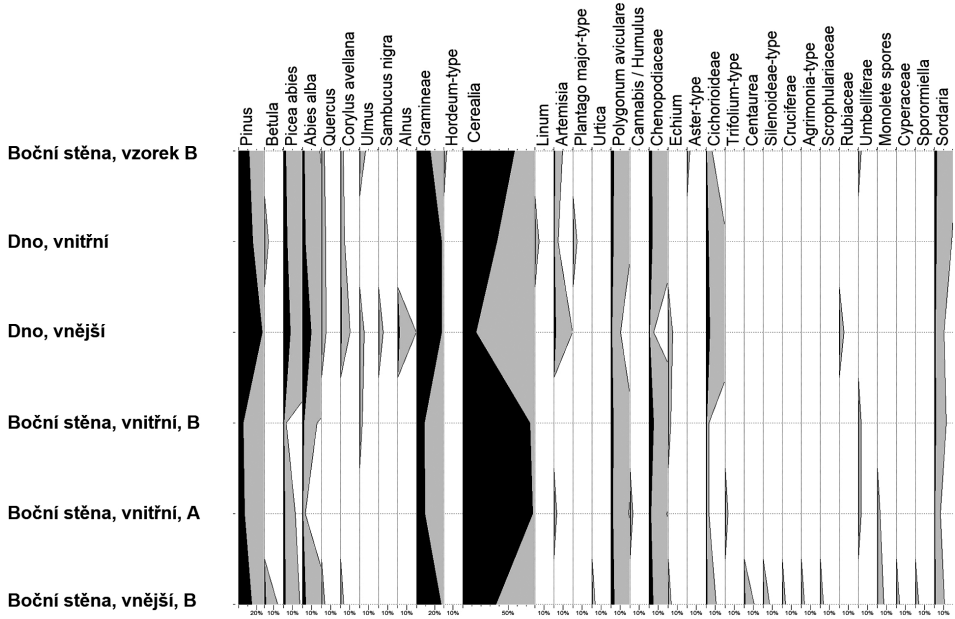
Dno, vnitřní: Ve vzorku je přibližně stejný podíl pylu obilovin a trav. Výrazně jsou zastoupené dřeviny, a to hlavně borovicí.

Dno, vnější: Jediný vzorek, kde je vyšší podíl pylu trav než obilovin. Je zde rovněž nejvyšší podíl pylu dřevin, a to nejčastěji zachycené borovice.

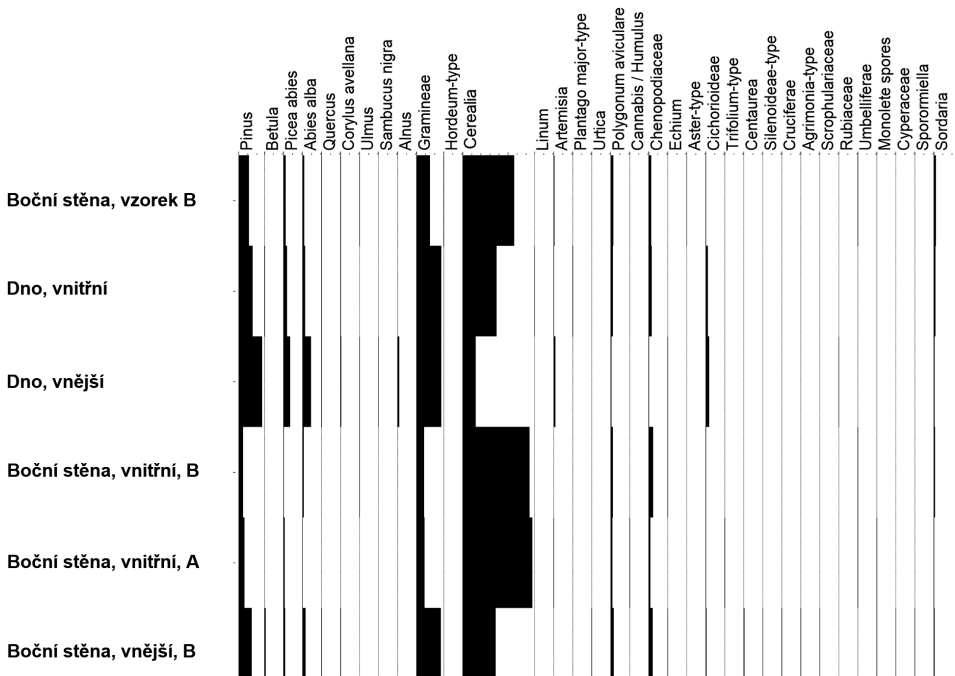
Boční stěna, vnitřní, vzorek B: Ve vzorku je nejvyšší podíl pylu obilovin, naopak nízký podíl mají traviny a dřeviny.

Boční stěna, vnitřní, vzorek A: Pylové spektrum je podobné jako předchozí vzorek.

Boční stěna, vnější, vzorek B: Vzorek je podobný dnu (vnější). Pyl obilovin je jen o málo četnější než pyl trav. O něco vyšší podíl mají i dřeviny.

Obr. 10. Pylyový diagram se znázorněním analyzovaných vzorků z nezabylického hrobu se spojitými křivkami.

Obr. 11. Pylyový diagram se znázorněním analyzovaných vzorků z nezabylického hrobu v podobě histogramů.

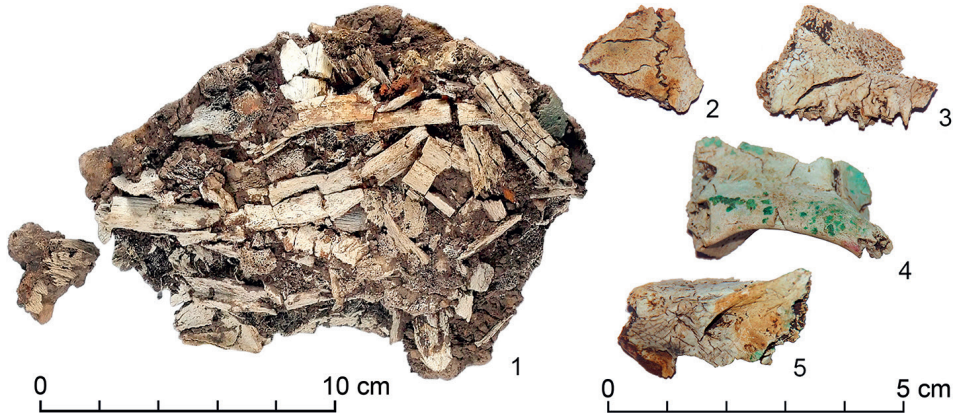
Všechny analyzované vzorky mají nízký podíl dřevin, druhové složení je podobné přírodním pylovým profilům z nížin České republiky z mladšího holocénu (*Obr. 10; Obr. 11*). Převažuje borovice (*Pinus*), častá je jedle (*Abies*) a smrk (*Picea*), které mizí v nížině až ve vrcholném středověku vlivem změny obhospodařování lesa (*Kozáková et al. 2011*). Minimální je podíl pylu listnatých dřevin jako je dub (*Quercus*), nebo líska (*Corylus*). V pylovém spektru převažuje pyl obilovin a trav, vzorky jsou si v druhovém složení podobné, liší se v podílu převažujícího pylu obilovin, nebo trav a borovice. Jedno zachycené pylové zrno typu konopí, nebo chmele (*Cannabis/Humulus*) je nejpravděpodobněji přímo konopí, které se v době římské začíná masivně šířit. Ruderální druhy mají stejný podíl ve všech analyzovaných vzorcích, jako je rdesno ptačí (*Polygonum aviculare*), merlíkovité (*Chenopodiaceae*), pelyněk (*Artemisia*), případně i ojedinělá kopřiva (*Urtica*) a jitrocel větší (*Plantago major*). Tyto druhy jsou běžnou součástí pravěké ruderální vegetace. Ostatní byliny jsou zachyceny jen ojediněle jako čeleď hvězdnicovitých (*Asteraceae*), nebo řepík (*Agrimonia*), které lze přiřadit k teplomilné ruderální vegetaci. Hadinec (*Echium*) je přímo vázaný na otevřené teplomilné stanoviště. Z nepylových objektů byly mimo mikrouhlíků zachyceny jen monolétní spory mechů a spóry hub rodu *Sporomiela*, které indikují rozkládající se organickou hmotu, ale i půdní opad.

Pylové spektrum analyzovaných vzorků odpovídá biostratigraficky době římské v české nížině, indikativní je zvláště přítomnost pylu konopí, byť je ojedinělá. Analyzovaná pylová spektra nejspíše nejsou kontaminovaná mladšími pylovými zrny, např. vlivem bioturbace. To ukazuje absence pylových typů, které se masivně objevují ve středověku a v novověku jako je chrpa modrák (*Centaurea cyanus*), koukol (*Agrostema*), nebo pohanka (*Fagopyrum*). Svědčí to o dobré konzervační schopnosti korozních produktů mědi, které působí jako účinný antibakteriální prostředek.

Antropologická analýza

Dochovaný antropologický materiál byl tvořen slepencem kostní hmoty a jílovité výplně (*Obr. 12: 1*). Materiál byl hodnocen podle metodiky navržené antropology z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza v Poznani (*Strzałko et al. 1973; Strzałko – Piontek 1974; Piontek 2002; 2007*). K hodnocení stupně spálení byla použita pětibodová škála (*Malinowski 1974; Dokládal 1999; Wahl 2015*). Stáří jedince v době úmrtí bylo určeno na základě stupně osifikace kostních fragmentů a stupně obliterace lebečních švů (*Buikstra – Ubelaker 1994; Piontek 2007; Holck 2015*). Pohlaví jedince bylo stanoveno na základě dochovaných diagnostických znaků, hlavně morfologie lebečních kostí (*Buikstra – Ubelaker 1994; White – Folkens 2005; Fairgrieve 2008; Steckel et al. 2011; Wahl 2015; Priya 2017; Adserias-Garriga – Wilson-Taylor 2019*). Pro spolehlivost určení pohlaví bylo použito členění dle *Whitea a Folkense (2005)*.

Analyzované pozůstatky se vyznačovaly nerovnoměrným spálením; zjištěny byly středně až velmi silně spálené fragmenty kostí (stupně 3–5; *Tab. 2*). Rozpoznané kosti lebky zahrnovaly levý nadočnicový okraj s částí *pars orbitalis* čelní kosti, *pars tympanica* spánkové kosti, fragment *ala major* klínové kosti, fragmenty *sulcus occipitalis transversa* a *protuberantia occipitalis* týlní kosti, fragment *neurocranium* se zachovaným švem C1 a fragment *neurocranium* s úsekem L1 švu lambdového, dále dva fragmenty *processus alveolaris* horní čelisti (*Obr. 12: 2–5*). V materiálu nebyly zjištěny úlomky zubů. Celková hmotnost lebečních kostí činila 38,2 g.

Obr. 12. Spálené lidské ostatky z nezabylického hrobu: 1 – kremace vypreparovaná v bloku; 2 – fragment úseku C1 korunového švu, pohled shora; 3 – úsek L1 lambdového švu, pohled shora; 4 – očníce, pohled zepředu; 5 – kost skalní, vnitřní strana zepředu (foto J. Witan, úprava Š. Cmunt Martinková).

Kosti postkraniiálního skeletu byly značně fragmentované. Nejlépe se zachovaly úlomky první nártní kosti a kost hlavatá z kosti zápěstní. Byly vyčleněny úlomky pánevních kostí, žeber, lopatek, obratlů, kostí rukou a nohou. Kromě toho byly separovány diafýzy dlouhých kostí (pažní, vřetenní, loketní, stehenní a holenní), které nesly stopy po obloukovitých, příčných a podélných prasklinách. Celková hmotnost spálených lidských ostatků činila 292 g (Tab. 3).

Na základě morfologie očníce levé čelní kosti a nadočnicového okraje bylo určeno, že pohlaví jedince bylo pravděpodobně ženské. V kostech postkraniiálního skeletu se nedochovaly žádné fragmenty, které by umožňovaly rozlišit pohlaví jedince. První nártní kost, která se dochovala v dobrém stavu, umožňuje určit věk jedince nad 16–20 let. V případě endokraniální obliterace lebečních švů oblast osifikace švu dosahuje poloviny výšky tloušťky lebeční kosti, který na základě výzkumů jiných autorů (Holck 2015) umožňuje odhadnout věk jedince do věkové kategorie *maturus* (od 35 do 50–55 let).

Lze shrnout, že jde o pozůstatky staršího dospělého jedince (kat. *maturus*) s věkem dožití 35 až 50–55 let, nejspíše ženského pohlaví. Hmotnost spálených ostatků dospělého jedince v podmínkách krematoria se odhaduje na cca 2,5 kg (Wahl 2015; Szczurowski 2018). Zjištěná hmotnost (292 g) tedy naznačuje, že ostatky uložené v hrobě 195 byly nekompletní. Mezi lidskými kostmi nebyly evidovány zvířecí kosti.

Diskuze

Interpretace hrobové výbavy

Jak vyplynulo z analýzy, představený hrob č. 195 lze řadit do fáze B2b doby římské. Určení antropologického materiálu naznačuje, že v něm byl pohřben starší dospělý jedinec, nejspíše žena. Nepřímou indicií je, že v hrobě postrádáme typické milodary spojované s výbavami mužských hrobů – militaria, ostruhy či součásti koňského postroje (Kytlicová 1970, 320–321; Motyková 1981, 390–392; Jílek et al. 2020, 273).

Kost	Hmotnost (g)	Barva	Velikost (cm)	Počet fragmentů
lebka	37,7	bílá/běžovo-šedá	1–5	48
čelistní kosti a zuby	0,5	bílá	3×5	1
klíční kost				
žebra	6	bílá/běžovo-šedá	1–2	8
hrudní kost				
obratle	3,5			
lopatky	1	šedá/hnědá	1–2	2
křížová kost				
pánev	15	šedá/hnědá	1–5	6
diafýzy dlouhých kostí	122,3	bílá/běžovo-šedá	1–7	
kostní epifýzy	23	šedá/hnědá	1–4	10
kosti rukou	4,5	bílo-běžová	1–2	2
kosti nohou	6,7	šedá/hnědá	2–3	2
nerozpoznatelné fragmenty	71,8	bílá/běžovo-šedá	>0,5	
celkem	292			79

Tab. 2. Kategorie spálených lidských kostí v nezabylickém hrobě.

Tab. 3. Hmotnostní kategorie částí lidského skeletu.

Typ kosti	Hmotnost (g)
lebka	38,2
dlouhé kosti	122,3
kosti rukou	4,5
kosti nohou	6,7
ostatní	48,5
neurčené	71,8
celkem	292

Ve výbavě studovaného hrobu zaujme přítomnost tří spínadel. Výskyt dvou a více spon v hrobech mohl být v rámci barbarika ovlivněn regionálními odlišnostmi. V Čechách byl tento zvyk uplatňován v časně a starší době římské (Capelle 1971, 128–129, Karte 6). Výskyt trojice spon, z nichž dvě jsou si tvarově podobné, je znak typický spíše pro ženské hroby (Gebühr 1976, 151, 175–177). V Čechách to potvrzuje situace v Lužci n. Vlt., kde byly hroby se třemi sponami určeny buď jako ženské, anebo dětské (Chochol 1970; Kytlicová 1970, 322, 346–347; Motyková 1981, 391). Analýza krojů starší doby římské v česko-moravském prostoru jasně potvrdila, že přítomnost tří až čtyř spon představuje typický projev ženských pohřbů (Wnuczek 2012, 199, 243–248, tab. 4). Jejich nejstarší výskyt lze spojit s fázemi B1a a B1b (Motyková-Šneidrová 1963; Droberjar 1999; Wnuczek 2012, tab. 4). Poměrně dobře to koreluje se situací v kultuře przeworské, kde kategorie dvou a více spon byla identifikována především v ženských hrobech, ačkoliv ve způsobu používání spon mohly existovat určité regionální a chronologické rozdíly (Tempelmann-Maczyńska 1989, 12, 42–44, 46, 100, 129–130). Převažujícím trendem bylo párování dvou spon, které měly být chronologicky časnější než třetí spínadlo (Tempelmann-Maczyńska 1989, 101; Jílek et al. 2020, 273).

Další zastoupenou skupinu milodarů představují nálezy, doložené v mužských i ženských hrobech. K velmi oblíbeným předmětům patřily po celou dobu římskou železné nože (*Leube 1978*, 20–21; *Droberjar 1999*, 112, 114; *Szabová 2018*; *Jílek et al. 2020*, 274). V barbariku je jejich výskyt doložen u mužů a žen, ale i nedospělých jedinců a dětí (*Kytlicová 1970*, 322; *Szabová 2018*, 72; *Droberjar 2024*, 178). Situace na jihozápadním Slovensku ukazuje prakticky vyrovnané zastoupení nožů v ženských a mužských hrobech různých kategorií – od chudých, přes průměrně vybavené až po bohaté (*Szabová 2018*, 72–73, graf 1, 3). Podobný trend v Čechách vykazuje situace z Třebusic, kde je poměr mezi mužskými, ženskými a dětskými hroby s noži *de facto* vyrovnaný (*Droberjar 2024*, 178).

Nejrůznější součásti opasků (přezky, kování ad.) jsou relativně často nacházeny v mužských a ženských hrobech (*Garbsch 1965*; *Madyda-Legutko 1986*; *Tempelmann-Mączyńska 1989*). Na některých pohřebištích a v některých oblastech barbarika tvořily výlučně mužskou výbavu, z jiných oblastí však máme doložen jejich výskyt i v ženských hrobech. Patrně se jedná o teritoriální záležitost (*Kytlicová 1970*, 321; *Madyda-Legutko 1986*; *Tempelmann-Mączyńska 1989*). Statisticky relevantní data pocházejí z Třebusic, kde v kategorii antropologicky určených pohřbů s opaskovými přezkami převládají dětské hroby (18×) nad ženskými (13×). Naproti tomu mužské hroby s přezkami byly identifikovány pouze čtyři (*Droberjar 2024*, 118).

Poslední předmět v hrobě č. 195 z Nezabylic představuje vědro östlandského typu, plnicí funkci urny. Přítomnost bronzových nádob v hrobech doby římské bývá spojována spíše s mužskými pohřby (*Motyková-Šneidrová 1967*, 7; *Kytlicová 1970*, 320, 322; *Kunow 1983*, 108–109, obr. 22). Nicméně jejich výskyt v ženských hrobech není výjimkou, což platí i pro östlandská vědra (*Kytlicová 1970*, 320; *Krekovič 2007*, 93, 96; 2008, 113–114, tab. 1; 2014, tab. 2; *Jílek et al. 2020*, 274; *Droberjar 2024*, 60–61). Vyhodnocení kostrových pohřebišť na jižním Slovensku vykazovalo nepatrně vyšší počet bronzových nádob obsažených v mužských hrobech (*Krekovič 2008*, 113–114, tab. 1; *Jílek et al. 2020*, 274). Na pohřebišti v Abrahámu, kde mezi pohlavně určitelnými hroby převládaly ženy, se v jejich hrobech nacházelo více bronzových nádob, než v hrobech se zbraněmi (*Krekovič 2007*, 93, 96; 2014, tab. 2). Na pohřebišti v Třebusicích byl mezi jedinci pohřbenými v östlandských vědrech zjištěn vyrovnaný poměr mezi muži a ženami (*Droberjar 2024*, 60–61, 218).

Kroj s kolínkovitými sponami ve fázi B2b v Čechách

Součástí nezabylického kroje byla železná kolínkovitá spona. Podle *Gupteho (2004)* bylo nejvíce hrobových celků v Evropě vybaveno jednou kolínkovitou sponou. Zajímavé je, že jedna spona výrazně převažuje u ženských hrobů, a to v poměru 2 : 1 vůči hrobům mužským (*Gupte 2004*, 114–115, tab. 17). Koreluje to se situací v Nezabylicích, kde kolínkovitá spona náleží rovněž ženě. Oděv se dvěma sponami párovými (shodnými) převažuje v barbariku jednoznačně u žen (*Gupte 2004*, 115–116, tab. 18; *Černý 2013*, 73; viz Velké Přílepy: *Droberjar – Vojtěchovská 2000*, 217–219; *Wnuczek 2012*, 248). Oděv se třemi a více kolínkovitými sponami je v Evropě doložen výrazně méně. Mužské hroby v tomto případě nehrají téměř žádnou roli (*Gupte 2004*, 116; *Černý 2013*, 73).

Pro studovaný kroj jsou nejdůležitější hroby se třemi a více sponami, kombinující kolínkovité a trubkovité typy. Ve fázi B2b je v Čechách doložena jejich široká typologická skladba s tím, že u obou typů evidujeme bronzové i železné exempláře (*Tab. 4*). Potvrzeny máme hroby s celkově třemi až pěti sponami, obsahující jednu až tři kolínkovité spony.

Lokalita	Hrob	Kolínkovitá spona				Trubkovitá spona				Spona s válcovitou hlavicí	Ag spona
		A 138 (br.)	A 142 (br.)	A 142 (Fe)	A 144/var. A 145 (Fe)	A 76 (Fe)	A 79 (br.)	A 79/80 (Fe)	A 80 (Fe)	Mach. 5b	Neurč.
Lužec n. Vltavou	92	■				■ ■					
Nezabylice	195			■				■ ■			
Třebusice	878				■ ■		■				■
	923		■		■ ■						
	644			■					■ ■ ■	■	

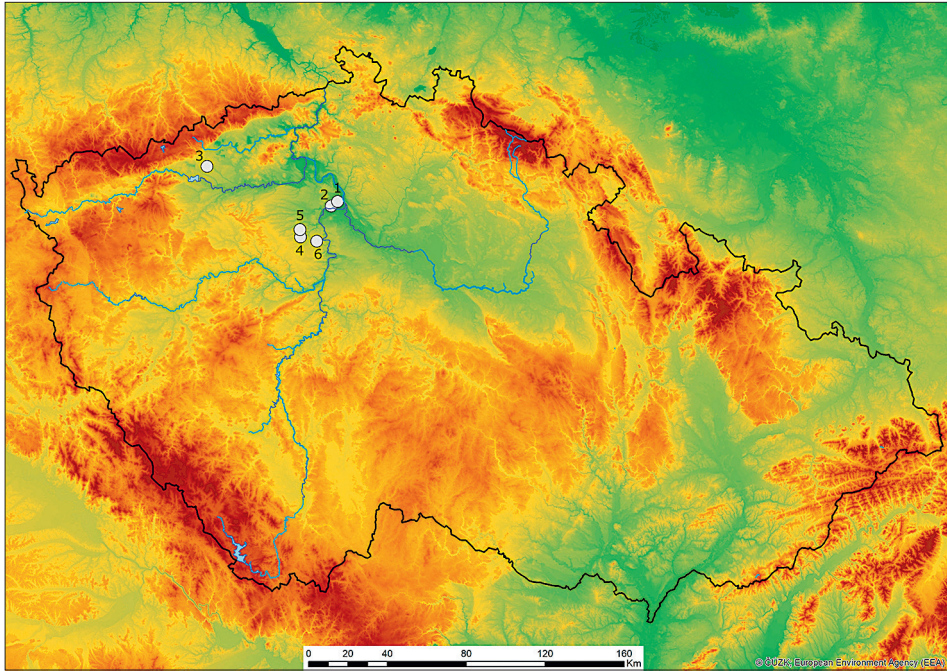
Tab. 4. Hroby se třemi a více sponami s kombinací kolínkovitých a trubkovitých spon ve fázi B2b v Čechách (podle Kytlicová 1970; Droberjar – Vojtěchovská 2000; Černý 2013; Droberjar – Motyková 2023; Droberjar 2024).

U hrobů s jednou kolínkovitou sponou je kroj tvořen buď dvěma trubkovitými sponami (dva hroby), nebo třemi trubkovitými sponami spolu se sponou s válcovitou hlavicí (jeden hrob). Párový výskyt železných kolínkovitých spon typu A 144/145 je doplněn buď o třetí bronzovou kolínkovitou sponu typu A 142, anebo o bronzovou trubkovitou sponu typu A 79 a čtvrtou stříbrnou sponu. Antropologicky byly mezi hroby rozlišeny dospělé ženy (Lužec n. Vlt. H 92, Nezabylice H 195) a dítě (Třebusice H 878; srov. Kytlicová 1970, 324, obr. 34: 3–5; Chochol 1970, 384; Droberjar – Motyková 2023, 160; Droberjar 2024, 218, Abb. 111: 22–26). Z toho plyne, že kombinace tří železných spon z Nezabylic rozšiřuje naši představu o složení ženského kroje ve fázi B2b doby římské. Zatímco dvousponové ženské kroje se vyskytují u Germánů na širokém území mezi Labem a Vislou, ve stupni B2 jsou charakteristické především pro jižní polabské Germány (*Tempelmann-Maczyńska 1989*, 33, mapa 3; *Droberjar – Vojtěchovská 2000*, 216; *Černý 2017*, 264). V případě Nezabylic byl typický labsko-germánský ženský kroj doplněn třetí kolínkovitou sponou, nošenou patrně na hrudi (*Wnuczek 2012*, 199, tab. 4; *Černý 2017*, 264).

Pramenná základna germánských kolínkovitých spon (různých typů a variant) zaznamenala v poslední době exponenciální nárůst. Jejich převažující bronzové exempláře dnes územním rozsahem pokrývají prostor bezmála celé České republiky (např. *Gupte 2004*; *Droberjar 2012*, obr. 4; *Černý 2013*, mapa 24–25, K; *Tejral 2015*, 56–61, fig. 13–14; *Jílek 2017*, mapa 3). Naproti tomu distribuce železných kolínkovitých spon vykazuje jasně definovanou koncentraci v centru české kotliny, v oblastech situovaných výlučně severozápadním až severním směrem od Prahy (*Obr. 13*). Mimo kompaktní středočeské jádro vystupuje exemplář z Nezabylic, který severozápadním směrem rozšiřuje enklávu s výskytem této kategorie spon v Čechách (*Obr. 13*: 3).

Způsoby použití östlandských věder v kontextu doby římské

Vědra östlandského typu (E 37–43) patřila v barbariku k nejběžnějším kovovým nádobám. Velké oblíbenosti se těšila v římském světě a limitní provinciální zóně, kde sloužila k přípravě potravy (*Tejral 1967*, 88–90; *Kraskovská 1976*; *Krekovič 1987*; *Künzl 1993*; *Karasová 1998*, 17–20; *Jílek 2012*, 31–35). Jejich pestrý kontext vykresluje způsoby, jakým byly nádoby v barbariku používány – setkáme se s nimi v žárových a kostrových hrobech, v depotech a na sídlištích (*Karasová 1998*, 17–20; *Jílek 2012*, 31).

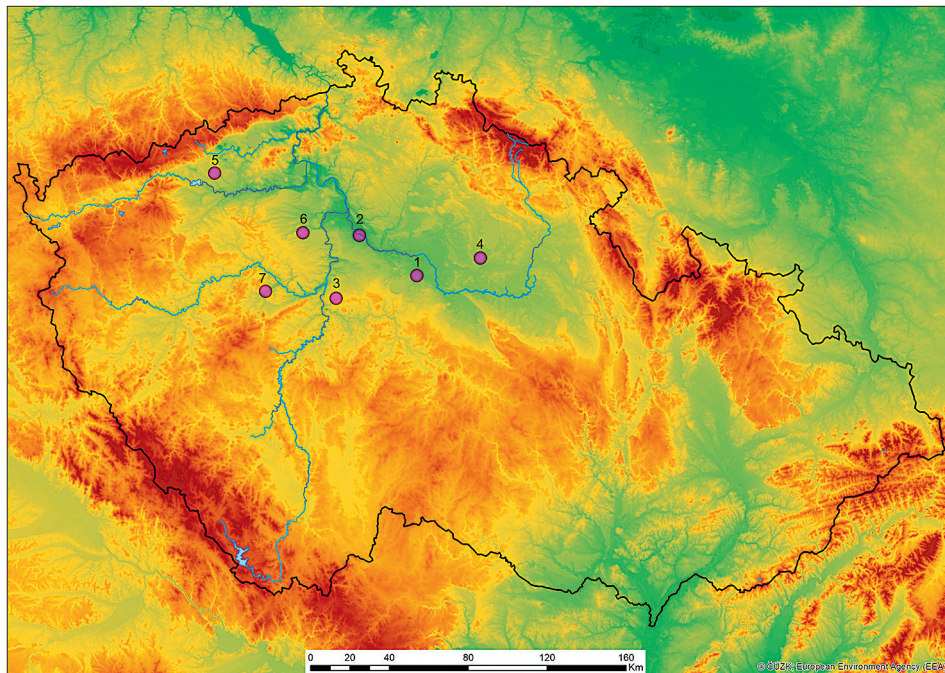

Obr. 13. Rozšíření železných exemplářů kolínkovitých spon (typu A 138, A 142, A 144, A 145) v Čechách: 1 – Býkev, okr. Mělník; 2 – Lužec nad Vltavou, okr. Mělník; 3 – Nezabylice, okr. Chomutov; 4 – Stehelčev, okr. Kladno; 5 – Třebusice, okr. Kladno; 6 – Velké Přílepy, okr. Praha-západ (podkladová mapa ČÚZK a EEA, vynesl J. Šály).

V depotech sehrávala östlanská vědra zřejmě důležitou funkčně-symbolickou roli, jak ukazují jejich reparované exempláře z jižní Moravy a ze Slovenska (*Droberjar 1994*, Abb. 6; *1997*, 129, Taf. 21; *Bazovský 2010*, 13, 17, obr. 2). Ukládání depotů je spojováno hlavně s turbulentní epochou markomanských válek (*Droberjar 1994*, 186; *Bazovský 2010*, 24; *Pieta 2023*, 46) a svědčí o votivním chování Germánů (srov. *Bradley 2017*; *Půlpánová-Reszczyńska et al. 2018*, 574–586; *Vích et al. 2020*, 180–182; *Pieta 2023*, 42–47).

Neméně důležité je zastoupení těchto nádob v bohatě vybavených kostrových hrobech starší doby římské v Čechách (Lovosice, Řepov: *Šimek 1923*, 66, 77–78; *Břeň 1953*, 523–525; *Motyková-Šneidrová 1967*, 28, 40, Abb. 12: 6; *Sakař 1970*, 32; *Karasová 1998*, 43, 79, Abb. 6b) a na Slovensku (*Ondrouch 1957*; *Kraskovská 1976*; *Kolník 1980*; *Krekovič 1987*; *Elschek 2013*; *Elschek et al. 2017*). Vědra někdy tvořila součást většího setu importovaných nádob vypovídajícího o intenzivních dálkových kontaktech s Římskou říší a jejími provinciemi.

Vůbec nejčastěji jsou nádoby typu E 38–41 nacházeny ve zlomcích jako součásti výbav žárových hrobů (*Sakař 1970*, 64; *Kytlicová 1970*, 330; *Jílek 2012*, 31). *Karasová (1998, 17)* a *Černý (2017, 92, pozn. č. 59)* uvádějí z Čech 35 kusů z 15 lokalit. Většina pochází z pohřebišť ze středních, severozápadních a východních Čech (*Karasová 1998*, 17–20, Karte VI–VII; *Jílek 2013*, 179–180). Na některých z nich (Stehelčev, Lužec n. Vlt., Třebusice) patří östlanská vědra k nejčastěji zastoupeným typům importovaných nádob (*Kytlicová*

Obr. 14. Rozšíření uren/věder östlanského typu (E 38–41) ve starší až střední době římské v Čechách (stupně B1, B2–B2/C1): 1 – Dobřichov-Piňhora, okr. Kolín; 2 – Kostelec nad Labem, okr. Mělník; 3 – Libeň, okr. Praha-západ; 4 – Nepolisy, okr. Hradec Králové; 5 – Nezabylice, okr. Chomutov; 6 – Třebusice, okr. Kladno; 7 – Zdice, okr. Beroun. Číslování lokalit odpovídá Tab. 5 (podkladová mapa ČÚZK a EEA, vynesl J. Šály).

1970, 330; Motyková 1981, 398; Droberjar 2006, 652; 2024, 59–63, Graph 2–3). Jejich výskyt v hrobech poukazuje na existenci germánských společenských elit (Krekovič 2007; 2014; Jílek 2016; 2022).

Hroby v östlanských vědrech/urnách v Čechách

Oč je běžnější výskyt poškozených věder coby součástí hrobových výbav, o to méně informací máme o jejich funkci jako uren. Ze sedmi lokalit z Čech lze dnes doložit asi 14 žárových hrobů ze starší až střední doby římské, u kterých östlanská vědra sloužila prokazatelně jako urny (Tab. 5). Polovina hrobů pochází z Třebusic, dva z Dobřichova-Piňhory, ostatní naleziště poskytly jen jednotlivé příklady.

Zásadní problém *a priori* představuje neúplný nálezový kontext hrobů. U starších výzkumů postrádáme dokumentaci či věrohodný popis, což studium tohoto fenoménu značně komplikuje. Nejstarší zmínky o vědrech/urnách pocházejí z 19. až počátku 20. století. Do skupiny hrobů s neúplným kontextem spadá jejich podstatná část (cca 43 %; Zdice, Libeň, Dobřichov-Piňhora, Nepolisy, Kostelec n. L.). Prostorové rozmístění nalezišť s vědry/urnami, hlavně z důvodu jejich nízkého počtu, nevykazuje v Čechách kumulaci. V rámci tradiční sídelní oikumeny jsou lokality rozprostřeny rovnoměrně (Obr. 14). S ohledem na počet se téměř tři čtvrtiny hrobů ve vědrech (cca 71 %) koncentrují na třech největších

Č.	Lokalita	Okres	Hrob	Typ vědra	Výzbroj/výstroj	Datace	Antropologie	Literatura
1	Dobřichov-Píchora	Kolin	III	E 38	–	B1a	–	Eggers 1951; Sakař 1970; Karasová 1998; Droberjar 1999; Baumgartl 2009
			IV	E 38	kování pochvy meče, štít, ostruha	B1a	více jedinců, jeden 20–30	
2	Kostelec nad Labem	Mělník	dar O. Vyskočil	E 40	z poškozených hrobů: meč, štít, 3 kopí, ostruha	B2	–	Pič 1905; Šimek 1923; Preidel 1930; Eggers 1951; Motýková-Šneidrová 1967; Sakař 1970; Karasová 1998
3	Libeň	Praha-západ	r. 1894	E 40	štít, 2 kopí	B2 až 2./3. stol.	–	Pič 1897; 1905; Šimek 1923; Preidel 1930; Eggers 1951; Sakař 1970; Karasová 1998
4	Nepolisy	Hradec Králové	r. 1904	E 41	štít, kopí	B2/C1	–	Koudelka 1904–1905; Šimek 1923; Sakař 1970; Karasová 1998; Jilek 2009; 2013
5	Nezabylice	Chomutov	195/2019	E 39/40	–	B2b	maturus, spíše žena	tato publikace
6	Třebusice	Kladno	183	E 41	–	st. d. římská	–	Preidel 1930; Eggers 1951; Sakař 1965; 1970; Motýková-Šneidrová 1967; Kunow 1983; Karasová 1998; Baumgartl 2009; Droberjar – Motýková 2023; Droberjar 2024
			221	E 41	–	B2	–	
			571	E 41	–	B2b-B2/C1	adultus I, žena	
			572	E 41	meč s kováním pochvy, 2 kopí, štít, ostruha	B2b-B2/C1	maturus, muž	
			573	E 40	meč s kováním pochvy, 2 kopí, štít, 2 ostruhy	B2b-B2/C1	adultus, muž	
			759	E 41	–	B2b	1. maturus II, spíše muž; 2. juvenis–adultus I, žena	
886	E 39	–	B2a	maturus II, žena				
7	Zdice	Beroun	r. 1873	E 40/41	fragment meče, 2 kopí	st. d. římská	–	Anonym 1874; Pič 1905; Šimek 1923; Preidel 1930; Eggers 1951; Sakař 1965; 1970; Karasová 1998; Droberjar 2002

Tab. 5. Žárové pohřby čásné, starší a střední doby římské uložené v urnách/vědrech oštlanského typu (E 38–41) v Čechách. Zahřnutý jsou jen hroby, u nichž vědra prokazatelně sloužila jako urny. Existují sporné případy s nejistými okolnostmi, např. Kněžves, okr. Rakovník (Pič 1905, 299–304; Sakař 1970, 30).

nekropolích: Třebusice, Dobřichov-Pičhora a Nezabylice (*Droberjar 1999; 2024; Blažek et al. 2014; Droberjar – Motyková 2023*).

Horizontální stratigrafie pohřebišť naznačuje, že některé hroby se nacházely v blízkosti čtvercových ohrazení (*Grabgärten*), tou dobou již opuštěných a zasypaných (*Droberjar 2024, 17–25, 220–221, Abb. 4, 6, 8*). Toto pozorování bylo učiněno v Třebusicích, kde byly dva bojovnícké hroby s kompletní bojovníckou výbavou (H 572, H 573) zapuštěny do západní linie žlabu čtvercového ohrazení B (*Droberjar – Motyková 2023, 108–109, obr. 11; Droberjar 2024, 220–221, Abb. 8, Pl. 22*). V blízkosti jeho severní linie se nacházel i ženský pohřeb uložený ve vědru (H 571), vybavený mj. železnou trubkovitou sponou (*Droberjar – Motyková 2023, 108, obr. 11, tab. 159: 571; Droberjar 2024, 221, Abb. 8, Pl. 22*). Určitou obdobu této situace zjišťujeme nově i v Nezabylicích, kde byl ženský pohřeb 195 umístěn nedaleko čtvercového ohrazení v rámci skupiny převážně bojovníckých hrobů (srov. *Obr. 2*).

Kovové urny v hrobech zastupují typy E 38–41 (*Eggers 1951; Karasová 1998, 17–20; Baumgartl 2009*) chronologicky pokrývající prakticky celé období starší až střední doby římské. Konkrétně jde o období od fáze B1a až po přechodný stupeň B2/C1, což je plně v souladu s pozorováním o jejich dlouhodobém používání (*Tejral 1967, 88–90; Kunow 1983; Jílek 2012, 31–35*). Nejstarší exempláře uren datované do fáze B1a zastupují dvě vědra typu E 38 z Dobřichova-Pičhory (*Droberjar 1999, 132, 217–218, Taf. 8: 1, 10: 1, 101: 1; Baumgartl 2009, 146–147, Nr. 235–236*). Vědro typu E 39 z páté fáze pohřebiště v Třebusicích (TrePha5) ukazuje na výskyt ve fázi B2a (*Droberjar 2024, 216, Abb. 110: 26*). S největším přísunem importovaného zboží na naše území a jeho použitím jako uren lze počítat ve fázi B2b a v období B2b–B2/C1 (*Jílek 2012, 33–34; Droberjar 2024, 60–63, Graph 2*). Vedle Nezabylic to potvrzuje nárůst počtu exemplářů typu E 41 evidovaný ve dvou vývojových fázích na pohřebišti v Třebusicích (TrePha6, TrePha7), které byly komparovány s chronologickou fází B2b a přechodným stupněm B2/C1 (*Droberjar 2024, 216, 218–219, Abb. 111: 27, 112: 17*).

V rámci svobodné Germánie evidovala *Baumgartl (2009, 207)* asi 39 žárových hrobů uložených v östlanských vědrech typu E 37–43. Stávající české nálezy věder by zastupovaly zhruba 36 % z jejich celkového počtu. V barbariku se jedná o čtvrtý nejčastější typ importovaných římských nádob, zastoupený 11 % (*Baumgartl 2009, 207–208, Reihe 1, Abb. 6 a–b*). U pohřbů v bronzových nádobách byla navíc prokázána úzká spojitost s přítomností výzbroje (*Baumgartl 2009, 237, Abb. 15a–b*). Týká se to i dílčí kategorie hrobů uložených v östlanských vědrech. Hlavní koncentrace těchto tzv. „*cauldron burials*“ (*Stylegar 2011, 229*) leží ve Skandinávii a v rámci střední Evropy v polabské oblasti (*Stylegar 2011, fig. 7; cf. Baumgartl 2009, 237, Abb. 15a–b*). Do jisté míry to koreluje se situací v Čechách (*Tab. 5*), kde téměř polovina pohřbů (cca 43 %) uložených v östlanských vědrech měla ve výbavě součásti výzbroje a výstroje.¹ Kompletní bojovnícká výzbroj s kombinací meč-kopí/oštěp-štíť (nálezořá skupina I podle *Droberjar 2006, 642, tab. 1*) pochází ze dvou hrobů z Třebusic (H 572, 573). Částečná výzbroj s mečem a kopím/oštěpem náležející druhé nálezořá skupině (*Droberjar 2006*) byla zjištěna ve Zdicích.

¹ Nezapočítáváme sem případ z Kostelce n. L., kde soubor zbraní nejspíše nepochází z jednoho hrobu (cf. *Píř 1905, 301; Motyková-Sneidrová 1967, 24, Taf. 32–33; Sakař 1970, 30; Karasová 1998, 72*).

Třetí skupinu s mečem a štítem zastupuje hrob IV z Dobřichova-Piřchory a čtvrtou skupinu (kopí/oštěp-štíť) reprezentují soubory z lokalit Libeř a Nopolisy. Kombinacemi zbraní ve vědrech je pokryta větší část spektra nálezových skupin bojovnických hrobů evidovaných v Čechách (*Droberjar 2006*, 642, Tab. 1; *2024*, 233, Graph 4; *Blažek et al. 2014*, 804).

V tomto ohledu přináší zásadní informace antropologické analýzy zesnulých, kterými disponujeme u poloviny hrobů ve vědrech z Čech (Tab. 5). S ohledem na dožitý věk jde většinou o dospělé až starší dospělé jedince (kat. *adultus–maturus*); pouze jeden jedinec spadá na hranu dospělosti (kat. *juvenis–adultus*). Ve skupině pohlavně určených jedinců převažují ženy nad muži (v poměru 4 : 3), což je v kontrastu se stávajícími poznatky. Zajímavý je v tomto ohledu i hrob 759 z Třebusic, v němž byli pohřbeni společně starý muž a mladá žena (*Droberjar – Motyková 2023*, 139; *Droberjar 2024*, 218, Abb. 111: 27–29). Nejedná se přitom o ojedinělý případ – v hrobě III v Dobřichově-Piřchoře byly též zjištěny ostatky více než jednoho jedince (*Dobisťková 1999*, 181–182). Dospělí muži byli rozlišeni především v hrobech s kompletní bojovnickou výzbrojí. Za zásadní zjištění považujeme, že podstatnou část populace pohřbené v östlanských vědrech tvoří její ženská část, antropologicky rozlišená ve čtyřech hrobech (cca 28 % ze všech hrobů). V jejich hrobech evidujeme mj. spony trubkovité nebo s válcovitou hlavicí, železné rovné nože (Nezabylice H 195; Třebusice H 759), součásti opasku (přezky), kostěné hřebeny a jehlice (Třebusice H 571, 886), někdy též kování skříněk a klíče (Třebusice H 571) považované za typicky ženský artefakt (*Jílek et al. 2020*, 274).

V souvislosti s hroby ve vědrech se v Čechách ukázala ještě jedna zajímavá okolnost. Mužské hroby s výzbrojí evidujeme na lokalitách nejen jednotlivě, ale i na malých a velkých pohřebištích. Naproti tomu ženské pohřby ve vědrech pocházejí výhradně z velkých nekropolí čítajících několik desítek (Nezabylice) až stovek žárových hrobů (Třebusice), u nichž předpokládáme centrální funkce (*Droberjar – Motyková 2023*, 237–238).

Výskyt importovaných kovových nádob v hrobech doby římské je spojován s projevy germánské elity (*Tejral 2001; 2006; Jílek 2012; 2016; 2022; Elschek 2022; Droberjar – Motyková 2023*, 239). Avšak stanovení míry, nakolik mohou ženské pohřby ve vědrech situované na centrálních nekropolích odrážet proměny způsobu prezentace tehdejších elit (*Tejral 2006*, 158; *Jílek 2022*, 262), by v rámci středoevropského barbarika vyžadovalo hlubší samostatnou studii.

Závěr

Výbavu žárového hrobu ve vědru östlanského typu z Nezabylic tvořila trojice železných spon, opasková přezka a nůž. Na základě typických artefaktů byl soubor zařazen do nejmladšího úseku starší doby římské, tj. do fáze B2b.

Hodnotné informace o hrobě poskytly přírodovědné analýzy. XRF analýza vědra potvrdila materiálové složení typické pro většinu nádob zjišťovaných ve středoevropském barbariku a v římských provinciích (tzv. cínový bronz). Stopy na jeho držadle představují nejspíše otisky textilu, který v žárových hrobech starší doby římské patří ke vzácným nálezům. Pylové spektrum zjištěné uvnitř nádoby (obilniny, traviny, ruderální druhy ad.) reflektuje skladbu přírodního prostředí v oblasti české nížiny osídlené Germány zhruba v pol. 2. stol. po Kristu. Antropologické určení spolu s rozbořením výbavy ukázaly, že

v hrobě byla pochována starší dospělá osoba, nejspíše žena ve věku 35 až 50–55 let. Potvrzuje to přítomnost trojice spon, kterou lze v Čechách ve starší době římské spojovat typicky s ženskými pohřby. Tomuto určení neodporuje ani složení zbylého inventáře (nůž, přezka, vědro).

Hlavní přínosy předloženého souboru lze sledat na několika úrovních. V první řadě jde o jeden z mála hrobů ve vědru odkrytý na ploše soudobého pohřebiště s uceleným nálezovým kontextem z Čech. To sehrává zásadní roli za nepříznivé situace, kdy téměř polovina starších nálezů byla učiněna do počátku 20. století dle dobově podmíněných standardů čili bez primární dokumentace. Nadto soubor patří jak do řídce doložené skupiny pohřbů uložených v bronzovém vědru, tak do nevelké skupiny hrobů se třemi sponami ve výbavě. Kombinace tří železných spínadel (dvou trubkovitých a jedné kolínkovité) obohacuje naše znalosti o složení ženského labsko-germánského kroje ve fázi B2b. Stávající středočeská enkláva s výskytem železných kolínkovitých spon byla navíc díky nálezů z Nezabylic rozšířena severozápadním směrem až do oblasti Podkrušnohoří.

Nejdůležitějším poznatkem je prokázaná souvislost ženských pohřbů s östlandskými vědry, která jsou ve střední Evropě obvykle spojována s mužskými pohřby. V Čechách lze jako mužské rozlišit asi polovinu stávajících hrobů. Nicméně se jasně ukázalo, že podstatnou část zbylé populace pohřbené ve vědrech tvořily prokazatelně ženy, antropologicky rozlišené ve zhruba 28 % hrobů. Převážně se jednalo o dospělé až starší dospělé ženy eventuálně ženy na hraně dospělosti. Na největším českém pohřebišti v Třebusicích je ve skupině pohlavně určených jedinců poměr mezi muži a ženami pohřbenými ve vědrech dokonce vyrovnaný. Mimo jiné to dokládá, jak velký přínos pro poznání starší doby římské předkládají nově zkoumaná a publikovaná pohřebiště (*Droberjar – Motyková 2023; Droberjar 2024*). Ženské pohřby ve vědrech situované na centrálních nekropolích mohly souviset s proměnami způsobu prezentace společenských elit během 2. století našeho letopočtu ve středoevropském barbariku.

Literatura

- Adserias-Garriga, J. – Wilson-Taylor, R. 2019:* Skeletal age estimation in adults. In: J. Adserias-Garriga (ed.), *Age Estimation: A Multidisciplinary Approach*. London: Academic Press, 55–73. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-814491-6.00005-4>
- Almgren, O. 1923:* Studien über Nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzial-römischen und südrussischen Formen. Mannus-Bibliothek 32. Leipzig: Curt Kabitzsch.
- Anonym 1874:* Nález zdický. Památky archeologické 9 (1871–1873), 901.
- Baumgartl, H. 2009:* Bestattungen in römischen Importgefäßen in der Germania Magna während der römischen Kaiserzeit. Wien: Universität Wien. Nепublikovaná magisterská práce.
- Bazovský, I. 2010:* Depot z doby římskej z Dunajskej Lužnej. In: J. Beljak – G. Březinová – V. Varsik (eds.), *Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov: Sídliškové a ekonomické štruktúry od neskorrej doby laténskej po včasný stredovek*. Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes 10. Nitra: Archeologický ústav SAV, 13–27.
- Beug, H.-J. 2004:* Leitfaden der Pollenbestimmung für Mitteleuropa und angrenzende Gebiete. München: Friedrich Pfeil.
- Blažek, J. – Ondráčková, L. – Půlpán, M. – Půlpánová-Reszczyńska, A. 2021:* Výzkum pohřebiště z doby římské v Nezabylicích (okr. Chomutov) v roce 2020. In: K. Sklenář (ed.), *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément 119, Archeologické výzkumy v Čechách 2020*. Praha: Česká archeologická společnost, 20–21.

- Blažek, J. – Ondráčková, L. – Půlpán, M. – Půlpánová-Reszczyńska, A. 2022: Výzkum pohřebiště z doby římské v Nezabylicích (okr. Chomutov) v roce 2021. In: K. Sklenář (ed.), Zprávy České archeologické společnosti – Supplément 122, Archeologické výzkumy v Čechách 2021. Praha: Česká archeologická společnost, 26.
- Blažek, J. – Ondráčková, L. – Půlpán, M. – Reszczyńska, A. 2014: Nové žárové pohřebiště z doby římské v Nezabylicích, okr. Chomutov. *Archeologie ve středních Čechách* 18, 799–811.
- Bochnak, T. – Opielowska-Nowak, Z. 2017: Zubowice, pow. zamojski, stan. 1 – brązowa situla z grobu kultury przeworskiej świadectwem kontaktów wzdłuż tzw. „szlaku bastarneńskiego”? *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 38, 155–184. <http://repozytorium.ur.edu.pl/handle/item/3677>
- Bradley, R. 2017: *A Geography of Offerings: Deposits of Valuables in the Landscapes of Ancient Europe. Oxbow Insights in Archaeology*. Oxford & Philadelphia: Oxbow Books.
- Břeň, J. 1953: Kostrové hroby starší doby římské v Čechách. *Archeologické rozhledy* 5, 515–529.
- Březinová, H. – Poppová Urbanová, K. 2009: Fragmety textilu na bronzovém vědru z doby římské z Řepova. *Archeologické rozhledy* 61, 101–117.
- Buikstra, J. E. – Ubelaker, D. H. (eds.) 1994: Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains: Proceedings of a Seminar at the Field Museum of Natural History. *Arkansas Archaeological Service, Research Series 44*. Fayetteville: Arkansas Archaeological Survey.
- Capelle, T. 1971: Studien über elbegermanische Gräberfelder in der ausgehenden Laténezeit und der älteren römischen Kaiserzeit. *Münstersche Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte* 6. Hildesheim: August Lax.
- Černochová, R. 2020: Konzervátorská a restaurátorská zpráva TP-2020-50031. Bronzové vědro Nezabylice. Praha: Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.
- Černý, M. 2011: Pohřebiště ze starší doby římské v Ohnišťanech, okr. Hradec Králové. In: E. Droberjar (ed.), *Archeologie barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem. Studia Archaeologica Suebica 1*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Katedra historie Filozofické fakulty, 65–102.
- Černý, M. 2013: Germánské spony starší doby římské v Čechách. Praha: Univerzita Karlova. Nepublikovaná diplomová práce.
- Černý, M. 2017: Spony doby římské a související nálezy ze sbírky Regionálního muzea v Mělníku. In: E. Droberjar – B. Komoróczy (eds.), *Archeologie barbarů 2012. Římské a germánské spony ve střední Evropě. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 53*. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno, 257–268.
- Čistáková, V. – Beneš, Z. – Nagyová, Z. 2022: Nový pohled na staré nálezy – předměty z hrobů ze starší doby římské z Prahy-Vinohrad. *Archeologie ve středních Čechách* 26, 143–169.
- Dobisíková, M. 1999: Anthropologische Auswertung der Brandgräber von Dobřichov-Piřchora. In: E. Droberjar, Dobřichov-Piřchora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntniss des Marbod-Reichs). *Fontes Archaeologici Pragenses* 23. Pragae: Museum Nationale Pragae, 181–185.
- Dokládál, M. 1999: Morfologie spálených kostí. Význam pro identifikaci osob. *Sborník prací Lékařské fakulty* 113. Brno: Masarykova univerzita Brno – Lékařská fakulta.
- Droberjar, E. 1994: Der Niederschlag der Markomannenkriege auf den kaiserzeitlichen Siedlungen in Südmähren und die Frage der Übergangsstufe B2/C1. In: H. Friesinger – J. Tejral – A. Stuppner (eds.), *Markomannenkriege – Ursachen und Wirkungen. Spisy Archeologického ústavu AV ČR 1*. Brno: Archeologický ústav AV ČR Brno, 179–201.
- Droberjar, E. 1997: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. *Fontes Archaeologici Pragenses* 21. Pragae: Museum Nationale Pragae.
- Droberjar, E. 1999: Dobřichov-Piřchora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntniss des Marbod-Reichs). *Fontes Archaeologici Pragenses* 23. Pragae: Museum Nationale Pragae.
- Droberjar, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha: Libri.
- Droberjar, E. 2006: Hornolabští Svěbové – Markomani. K problematice dalšího vývoje großromstedtské kultury ve stupni Eggers B1 („Zeitgruppe 3“) v Čechách (dobřichovská skupina). *Archeologie ve středních Čechách* 10, 599–712.
- Droberjar, E. 2012: Nová varianta spony typu Almgren 132 z Jevíčka. K přechodným formám Almgrenovy V. skupiny ve stupni B2/C1. In: G. Březinová – V. Varsik (eds.), *Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu. Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes* 14. Nitra: Archeologický ústav SAV, 235–245.

- Droberjar, E. 2015:* Markomannen und Superiores Barbari in Třebusice und Jevíčko zur Zeit der Markomannenkriege. Zur Problematik der Übergangsstufe B2/C1 in Böhmen und Mähren. *Přehled výzkumů* 56(2), 103–125.
- Droberjar, E. 2023:* Silberfibeln bei den Elbgermanischen Eliten in der älteren römischen Kaiserzeit nördlich vom Mitteldonauegebiet. *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 70(1), 125–148. <https://doi.org/10.31577/szausav.2023.70.8>
- Droberjar, E. 2024:* Třebusice. Ein Brandgräberfeld aus der römischen Kaiserzeit in Mittelböhmen. Teil II: Analysen und Interpretationen. *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 81. Brno: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik. <https://doi.org/10.47382/arub2024-04>
- Droberjar, E. – Frána, J. 2004:* Antická mosaz (aurichalcum) v českých nálezech doby římské. *Archeologie ve středních Čechách* 8, 441–462.
- Droberjar, E. – Krásný, F. – Miličký, J. 2021:* Kovové artefakty na sídlišti z doby laténské a římské v Horce u Bakova nad Jizerou (okr. Mladá Boleslav). *Archeologie ve středních Čechách* 25, 545–566.
- Droberjar, E. – Motyková, K. 2023:* Třebusice. Žárové pohřebiště z doby římské ve středních Čechách. Díl I: Archeologické prameny. *Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno* 76. Brno – Nitra: Archeologický ústav AV ČR Brno – Archeologický ústav SAV, Nitra. <https://doi.org/10.47382/arub2023-06>
- Droberjar, E. – Vojtěchovská, I. 2000:* Kostrový hrob mladé ženy ze starší doby římské z Velkých Přílep (okr. Praha-západ). *Archeologie ve středních Čechách* 4, 211–225.
- Eggers, H. J. 1951:* Der römische Import im freien Germanien. Atlas der Urgeschichte, Band 1. Hamburg: Hamburgisches Museum für Völkerkunde und Vorgeschichte.
- Elschek, K. 2013:* Zohor – Ein neues Fürstengrab der „Lübsow-Gruppe“ und Brandgräber mit Edelmetallbeigaben aus Zohor (Westslowakei). In: M. Hardt – O. Heinrich-Tamáska (eds.), *Macht des Goldes, Gold der Macht. Herrschafts- und Jenseitsrepräsentation zwischen Antike und Frühmittelalter im mittleren Donauroum. Forschungen zu Spätantike und Mittelalter* 2. Weinstadt: Bernhard Albert Greiner, 91–123.
- Elschek, K. 2022:* Germánske stredisko v Zohore a kniežacie hroby zo staršej doby rímskej zo Zohora a Vysokej pri Morave. In: V. Turčan (ed.), *Germánske elity v dobe rímskej na Slovensku*. Bratislava: Slovenské národné múzeum, 136–169.
- Elschek, K. – Jakab, J. – Štolcová, T. 2017:* Die Fürstengräber von Zohor in der Westslowakei und ihr Umfeld im Licht neuer Forschungen. *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission* 98, 105–129.
- Fairgrieve, S. I. 2008:* Forensic Cremation. Recovery and Analysis. New York: CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781420008746>
- Garbsch, J. 1965:* Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert. Veröffentlichungen der Kommission zur archäologischen Erforschung des spätrömischen Raetien 5. Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 11. München: C. H. Beck.
- Gebühr, M. 1976:* Der Trachtschmuck der älteren römischen Kaiserzeit im Gebiet zwischen unterer Elbe und Oder und auf den westlichen dänischen Inseln. *Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte* 18. Neumünster: Karl Wachholtz.
- Gupte, O. 2004:* Knieförmig gebogene Fibeln der römischen Kaiserzeit. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie* 110. Bonn: Rudolf Habelt.
- Holck, P. 2015:* Anthropologie. Cremated Bones. In: J. Payne-James – R. Byard (eds.), *Encyclopedia of Forensic and Legal Medicine*, 113–119. <https://doi.org/10.1016/B0-12-369399-3/00026-4>
- Chochol, J. 1970:* Lidské pozůstatky ze žárového pohřebiště doby římské v Lužci nad Vltavou (o. Mělník). *Památky archeologické* 61, 378–394.
- Jílek, J. 2009:* Doklady kontaktů mezi polabskými Germány, przeworskou a wielbarskou kulturou ve východních Čechách. In: M. Karwowski – E. Droberjar (eds.), *Archeologia Barbarzyńców 2008: powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim. Collectio Archaeologica Resoviensis* 13. Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego – Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, 249–283.
- Jílek, J. 2012:* Bronzové nádoby z doby římské na Moravě a naddunajské části Dolního Rakouska. *Roman Period Bronze Vessels in Moravia and in lower Austria north of the Danube*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Jílek, J. 2013:* Doba římská ve východních a severovýchodních Čechách. Sledování vzájemných interakcí germánské a římské společnosti v době římské. Brno: Masarykova Univerzita. Nepublikovaná disertační práce.

- Jílek, J. 2016: Roman Metal Vessels in the Milieu of Germanic Elites in the Middle Danube Region. *Studia Hercynia* 19(1–2), 169–188.
- Jílek, J. 2017: Spopy barbarské provenience z doby římské ve východních Čechách. In: Na hranicích impéria – Extra fines imperii. Jaroslavu Tejralovi k 80. narozeninám. Brno: Masarykova Univerzita, Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, 141–164.
- Jílek, J. 2022: Antické kovové nádoby v prostředí germánské elity ve středním Podunají. In: V. Turčan (ed.), Germánske elity v dobe rímskej na Slovensku. Bratislava: Slovenské národné muzeum, 251–284.
- Jílek, J. – Fojtík, P. – Popelka, M. – Kala, J. 2020: Žárový hrob z doby římské z Pustiměře, okr. Vyškov. Příspěvek k poznání pohřebních výbav ženských hrobů z konce 2. století. *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 67(2), 259–283. <https://doi.org/10.31577/szausav.2020.67.13>
- Jílek, J. – Kuča, M. – Sojková, T. 2011: Pohřebiště z doby římské ve Velaticích. *Slovenská archeológia* 59, 235–309.
- Jílek, J. – Rožnovský, D. – Jamrichová, E. 2022: Roman Bronze Vessels from Jazovice in the district of Znojmo. A contribution to the interpretation of solitary finds of Roman Bronze Vessels. *Anthropologie* 53, 509–529. <https://doi.org/10.26720/anthro.22.05.17.1>
- Jílek, J. – Vokolek, V. – Beková, M. – Bek, T. – Urbanová, K. – Horník, P. 2013: Sídliště z časné doby římské ve Slepoticích. A settlement from the Early Roman period at Slepotice. *Archeologie východních Čech* 6, 21–334.
- Karasová, Z. 1998: Die römischen Bronzegefäße in Böhmen. *Fontes Archaeologici Pragenses Volumen 22*. Pragae: Museum Nationale Pragenses.
- Kolník, T. 1959: Germánske hroby zo staršej doby rímskej zo Zohora, Žlkoviec a Kostolnej pri Dunaji. *Slovenská archeológia* 7, 144–162.
- Kolník, T. 1980: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Teil I. *Archaeologica Slovaca – Fontes* 14. Bratislava: Slovenská Akadémia Vied, Archeologický ústav.
- Koudelka, J. 1904–1905: Archaeologický nález u Nového Bydžova. *Památky archeologické* 21, 137–140.
- Kozáková, R. – Šamonil, P. – Kuneš, P. – Novák, J. – Kočár, P. – Kočárová, R. 2011: Contrasting local and regional Holocene histories of *Abies alba* in the Czech Republic in relation to human impact: Evidence from forestry, pollen and anthracological data. *The Holocene* 21, 431–444. <https://doi.org/10.1177/0959683610385721>
- Kraskovská, L. 1959: Hroby z doby římskej v Zohore. *Slovenská archeológia* 7, 99–143.
- Kraskovská, L. 1976: Rímske bronzové nádoby na Slovensku. *Slovenská archeológia* 24, 429–440.
- Krekovič, E. 1987: Rímske importy na Slovensku. *Památky archeologické* 78, 231–282.
- Krekovič, E. 2007: Príspevok k sociálnej štruktúre Germánov. Žiarové pohrebiská juhozápadného Slovenska. *Zborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského* 25, 91–97.
- Krekovič, E. 2008: Vino, ženy a bronzové nádoby. *Acta archaeologica Opaviensia* 3, 113–116.
- Krekovič, E. 2014: Sociálna diferenciácia všeobecne a u Germánov zvlášť. In: B. Komoróczy (ed.), *Archeologie barbarů 2011. Sociální diferenciace barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 44. Brno: Archeologický ústav AV ČR, Brno, 13–18.
- Kunow, J. 1983: Die römische Import in der Germania libera bis zu den Markomannenkriegen. *Studien zu Bronze- und Glassgefäßen. Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte* 21. Neumünster: Karl Wachholtz.
- Künzl, E. 1993: Die Alamannenbeute aus dem Rhein bei Neupotz. Plünderungsgut aus dem römischen Gallien. *Monographien Römisch-Germanisches Zentralmuseum* 34. Mainz: Römisch-Germanisches Zentralmuseum.
- Kytlicová, O. 1970: Pohřebiště z doby římské v Lužci nad Vltavou (o. Mělník). *Památky archeologické* 61, 291–377.
- Leube, A. 1978: Neubrandenburg. Ein germanischer Bestattungsplatz des 1. Jahrhunderts u. Z. *Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte der Bezirke Rostock, Schwerin und Neubrandenburg* 11. Berlin: VEB Deutsche Verlag der Wissenschaften.
- Madyda-Legutko, R. 1986: Die Gürtelschnallen der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum. *BAR International Series* 360. Oxford: BAR Publishing.
- Malinowski, A. 1974: Historia i perspektywy antropologicznych badań grobów ciałopalnych. In: H. Giżyńska (ed.), *Metody, wyniki i konsekwencje badań kości z grobów ciałopalnych*, Sesja naukowa UAM, Seria Antropologiczna 2. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 7–15.

- Moore, P. D. – Webb, J. A. – Collinson, M. E. 1991: Pollen analysis. Oxford: Blackwell Scientific Publications.
- Motyková, K. 1981: Das Brandgräberfeld der römischen Kaiserzeit von Stehelčevce. Památky archeologické 72, 340–415.
- Motyková-Šneidrová, K. 1963: Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 6. Prague: Museum Nationale Prague.
- Motyková-Šneidrová, K. 1965: Žárové pohřebiště z Tvršic na Žatecku. Památky archeologické 56, 115–148.
- Motyková-Šneidrová, K. 1967: Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 11. Prague: Museum Nationale Prague.
- Nalepka, D. – Walanusz, A. 1999: POLPAL – Program for counting pollen grains, diagrams plotting and numerical analysis. Acta Palaeobotanica, Suppl. 2, 659–661.
- Nalepka, D. – Walanusz, A. 2003: Data processing in pollen analysis. Acta Palaeobotanica 43, 125–134.
- Ondrouch, V. 1957: Bohaté hroby z doby římské na Slovensku. Novšie nálezy. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied.
- Peškař, I. 1972: Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren. Praha: Academia.
- Pieta, K. 2023: Opferfunde der römischen Kaiserzeit aus Streženice, Nordwestslowakei. Slovenská archeológia 71, 23–52. <https://doi.org/10.31577/slovarch.2023.71.2>
- Piontek, J. 2002: Wpływ procesu kremacji na morfologię kości szkieletu ludzkiego. Wyniki badań eksperymentalnych. In: J. Wrzesiński (ed.), Popiół i kość. Funeralia Lednickie 4. Sobótka – Wrocław: Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich, 95–108.
- Piontek, J. 2007: Metodyka antropologicznych badań materiałów kostnych z grobów ciepłalnych. In: L. Bakalarska (ed.), Materiały z konferencji konserwatorstwa archeologicznego zorganizowanych przez Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego. Warszawa: Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, 56–73.
- Piř, J. L. 1897: Žárový hrob v Libřu u Jílového. Památky archeologické 17, 515–517.
- Piř, J. L. 1905: Starožitnosti země České II, 3. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů. Praha: J. L. Piř.
- Preidel, H. 1930: Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger. Kassel – Wilhelmshöhe: Johanness Stauda.
- Priya, E. 2017: Methods of skeletal age estimation used by forensic anthropologists in adults: a review. Forensic Research & Criminology International Journal 4, 41–51. <https://doi.org/10.15406/frcij.2017.04.00104>
- Půlpán, M. – Půlpánová-Reszczyńska, A. – Křivánek, R. 2018: Přínos nedestruktivních průzkumů pro poznání dílčích struktur polykulturního funerálního areálu v Nezabylicích, okr. Chomutov. Archeologie ve středních Čechách 22, 645–654.
- Půlpánová-Reszczyńska, A. 2018: Cmentarzysko w Nezabylicach (okr. Chomutov, Ústecký kraj). Nowe materiały do poznania obrządku pogrzebowego na obszarze północno-zachodních Czech w okresie rzymskim. In: B. Niezabitowska-Wisniewska – P. Łuckiewicz – S. Sadowski – M. Stasiak-Cyran – M. Erdrich (eds.), Studia barbarica. Profesorowi Andrzejowi Kokowskiemu w 65. rocznicę urodzin. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 86–99.
- Půlpánová-Reszczyńska, A. – Kuljavceva Hlavová, J. – Ondráčková, L. – Černochová, R. – Křivánek, R. – Radloň, M. – Půlpán, M. 2023: Grave from Nezabylice, Chomutov District. On the Phenomenon of Inhumation in Stage B1 of the Early Roman Period in Bohemia. Analecta Archaeologica Ressorviensia 18, 131–158. <https://doi.org/10.15584/anarres.2023.18.9>
- Půlpánová-Reszczyńska, A. – Půlpán, M. – Křivánek, R. 2017a: Geophysical Survey and Archaeological Excavations at the Roman Period Cemetery in Nezabylice (Chomutov District, Northwest Bohemia). Analecta Archaeologica Ressorviensia 12, 109–131. <https://doi.org/10.15584/anarres.2017.12.8>
- Půlpánová-Reszczyńska, A. – Půlpán, M. – Ondráčková, L. 2017b: Bronzové vědro s obličejovými atašemi typu E 28 z pohřebiště doby římské v Nezabylicích, okr. Chomutov. Archeologie ve středních Čechách 21, 347–360.
- Půlpánová-Reszczyńska, A. – Půlpán, M. – Ondráčková, L. 2018: Depot zbrani z doby římské v krušnohorské Hrádečně, okr. Chomutov. A Roman Period weapon hoard from Hrádečná in the Erzgebirge Mts., northwest Bohemia. Archeologické rozhledy 70, 554–595. <https://doi.org/10.35686/AR.2018.32>
- Sakař, V. 1965: Značky na bronzových nádobách starší doby římské v Čechách. Památky archeologické 56, 149–159.
- Sakař, V. 1970: Roman Imports in Bohemia. Fontes Archaeologici Pragenses 14. Prague: Museum Nationale Prague.

- Sedlmayer, H. 1999:* Die römischen Bronzegefäße in Noricum. Monographien instrumentum 10. Montagnac: Éditions Monique Mergoil.
- Sedlmayer, H. 2016:* Die Spektren römischer Bronzegefäße in Noricum und dem angrenzenden Barbaricum im Vergleich. Typen 2./3. Jahrhunderts n. Chr. In: H. U. Voss – N. Müller-Scheeßel (eds.), Archäologie zwischen Römern und Barbaren. Zur Datierung und Verbreitung römischer Metallarbeiten des 2. und 3. Jahrhunderts n. Chr. im Reich und im Barbaricum – ausgewählte Beispiele (Gefäße, Fibeln, Bestandteile militärischer Ausrüstung, Kleingerät, Münzen). Teil I. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte 22. Bonn: Rudolf Habelt, 379–397.
- Schuster, J. 2010:* Lübsow. Älterkaiserzeitliche Fürstengräber im nördlichen Mitteleuropa. Bonner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichtlichen Archäologie 12. Bonn: Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität.
- Steckel, R. H. – Larsen, C. S. – Sciulli, P. W. – Walker, P. L. 2011:* Data Collection Codebook. In: R. H. Steckel – C. S. Larsen – P. W. Sciulli, P. – P. L. Walker (eds.), The Global History of Health Project. Ohio: Cambridge University Press, 397–427.
- Strzałko, J. – Piontek, J. 1974:* Wpływ spalania w warunkach zbliżonych do kremacji pradziejowych na morfologię kości. Przegląd Antropologiczny 40, 315–32.
- Strzałko, J. – Piontek, J. – Malinowski, A. 1973:* Teoretyczno-metodyczne podstawy badań kości z grobów ciałaopalnych. Materiały i Prace Antropologiczne 85, 179–201.
- Stylegar, F.-A. 2011:* Weapon graves in Roman and Migration period Norway (AD 1–550). In: I. Khrapunov – F.-A. Stylegar (eds.): Inter Ambo Maria. Contacts between Scandinavia and the Crimea in the Roman Period. Kristiansand – Simferopol: Dolya Publishing House, 217–235.
- Svoboda, B. 1948:* Čechy a římské Imperium. Acta Musei Nationalis Pragae, Volumen II – A – Historia. Praha: Národní muzeum v Praze.
- Szabová, A. 2018:* Nože a nožnice na juhozápadnom Slovensku v dobe rímskej. *Musaica archaeologica* 1/2018, 65–80.
- Szczurowski, J. 2018:* Analiza antropologiczna szczątków kostnych z ciałaopalnego grobu popielnicowego kultury przeworskiej odkrytego w Bliskowicach – gm. Anopol, pow. kraśnicki. In: B. Niezabitowska-Wiśniewska – P. Łuckiewicz – S. Sadowski – M. Stasiak-Cyran – M. Erdrich (eds.), *Studia barbarica. Profesorowi Andrzejowi Kokowskiemu w 65. rocznicę urodzin, tom II*. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, 282–286.
- Šimek, E. 1923:* Čechy a Morava za doby římské. Kritická studie. Praha: Filosofická fakulta University Karlovy.
- Tejral, J. 1967:* K otázce importu bronzových nádob na Moravu ve starší době římské. *Památky archeologické* 58, 81–134.
- Tejral, J. 2001:* Die germanische Silberfibel von Mušov und ihr archäologisch-historisches Umfeld. *Slovenská archeológia* 49, 203–247.
- Tejral, J. 2006:* Die germanische Gießereiwerkstatt in Pásohlávky (Bez. Břeclav). Ein Beitrag zur Frage der Fernhandels- und Kulturbeziehungen nach den Markomannenkriegen. *Památky archeologické* 97, 133–170.
- Tejral, J. 2015:* Some Remarks on the Transitional Phase between Early Roman and Late Roman Periods in the Region North of the Middle Danube. *Přehled výzkumů* 56(2), 43–101.
- Tempelmann-Mączyńska, M. 1989:* Das Frauentrachtzubehör des mittel- und osteuropäischen Barbaricums in der römischen Kaiserzeit. Kraków: Jagiellonen-Universität.
- Varsík, V. 2011:* Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Sídliská z doby rímskej v Bratislave-Trnávke a okolí. *Archaeologica Slovaca Monographiae – Fontes* 18. Nitra: Archeologický Ústav Slovenskej Akadémie Vied Nitra.
- Vich, D. – Jílek, J. – Kmošek, J. – Biborski, M. J. – Biborski, M. R. – Martínek, J. 2020:* Soubor kovových předmětů z doby římské z Boršova na Moravskotřebovsku. *Památky archeologické* 111, 159–192. <https://doi.org/10.35686/PA2020.4>
- Voß, H. U. – Hammer, P. – Lutz, J. 1998:* Römische und germanische Bunt- und Edelmetallfunde im Vergleich. Archäometallurgische Untersuchungen ausgehend von elbgermanischen Körpergräbern. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 79, 107–382.
- Wahl, J. 2015:* Investigations on Pre-Roman and Roman Cremation Remains. In: S. Symes (eds.), *The Analysis of Burned Human Remains (Second Edition)*. London: Academic Press, 163–179. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-800451-7.00009-7>
- White, T. D. – Folkens, P. A. 2005:* *The Human Bone Manual*. Amsterdam: Academic Press.

- Wielowiejski, J. 1985: Die spätkeltischen und römischen Bronzegefäße in Polen. Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 66, 123–320.
- Wnuczek, I. 2012: Strój Markomanów – Swebów w starszym okresie rzymskim. Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego 33, 179–267.
- Zeman, J. 1961: Severní Morava v mladší době římské. Problémy osídlení ve světle rozboru pohřebišť z Kostelce na Hané. Monumenta Archaeologica 9. Praha: Československá akademie věd.

A female burial in a Roman bronze bucket from Nezabylice in Northwestern Bohemia

The article presents a cremation grave placed in a metal urn, excavated in 2019 at a Roman burial site at the Nezabylice site in Northwestern Bohemia (Fig. 1–3). Its equipment included an Östland-type bronze bucket with an iron handle (type E 39–40), three iron brooches, two of which were trumpet type A 79/80 and one knee type A 138/142, a belt buckle of the Madyda-Legutko D1 type, and a straight knife with a one-sided offset blade of the Droberjar D-P 3 type (Fig. 4–8). Based on significant finds, the grave assemblage can be dated into the advanced stage of the Early Roman Period, i.e., phase B2b.

Valid information about the grave was provided by scientific analyses. According to XRF metallographic analysis, the torso-preserved vessel was made of an alloy of copper and tin with an admixture of silver and antimony (Tab. 1). The material can be described as so-called tin bronze, typical for metal vessels of the given period. With regard to the technology of production of the vessel, traces of processing with a metalworking hammer were found on its bottom. The analysed bucket corresponds to most other metal vessels from the Central European Barbaricum and from the Roman provinces in terms of both material composition and technological processing. An iron loop was riveted to the edge of the vessel, on which an iron handle was originally hung. Microscopic traces of an organic structure, most likely textile, were recorded on the handle (Fig. 9). Preserved textile impressions are generally very rare finds in early Roman period cremation graves. A few textile imprints also originate from buckets of the Östland type from skeletal graves in Bohemia and Slovakia.

Palynological analysis of the vessel interior showed a predominance of cereals and grasses (Fig. 10; Fig. 11). Among them, flax (*Linus*) and hemp (*Cannabis*) were documented, which began to spread in the Roman period and appear in the archaeobotanical record of the period. Pine (*Pinus*) dominates among the identified tree species. Common components of prehistoric vegetation include ruderal species, such as wormwood (*Artemisia*), nettle (*Urtica*) and greater plantain (*Plantago major*). The documented pollen spectrum corresponds biostratigraphically to the Roman period in the Bohemian Lowlands.

The analysis and interpretation of the grave goods, along with the anthropological identification (Fig. 12; Tab. 2; Tab. 3), showed that the grave contained the remains of an older adult woman aged 35 to 50–55 years (*maturus* category). This is confirmed by the presence of three brooches, which can be typically associated with female burials in Bohemia in the Early Roman Period. The aforementioned identification is not contradicted by other artefacts commonly found in the graves of men, women, and children (a knife), nor by the presence of a belt buckle, which in the case of some burials significantly predominates in children's and women's graves.

The main contributions of the analysed assemblage can be recognised on several levels. First of all, it is one of the few bucket graves in Bohemia discovered on the surface of a contemporary burial ground with a comprehensive find context. This plays a crucial role in unfavourable situations, when almost half of the older finds were obtained until the beginning of the 20th century according to the standards of the period, i.e. without primary documentation, which significantly reduces their informative value. The presented assemblage belongs in Bohemia to both the sparsely documented group

of bronze bucket burials and to a limited collection of graves with three clasps in the equipment. The combination of three iron brooches (two trumpets type and one knee type) refines and enriches our knowledge of the composition of the female Elbe-Germanic costume in the later stages of the Early Roman Period, i.e. in the B2b phase (*Tab. 4*). Moreover, the previously known Central Bohemian enclave with the occurrence of iron knee brooches was significantly expanded westward to the Ore Mountains region thanks to the find from Nezabylice (*Fig. 13*).

The most important finding is the proven connection of female burials with the Östland-type buckets (*Fig. 14; Tab. 5*), which in Central Europe are usually associated with male burials. In Bohemia, roughly half of the existing bucket burials can be understood as male, which is indicated by the so-called warrior graves with various categories of weapons, in addition to anthropological analyses. However, it has become clear that a significant part of the remaining population buried in buckets in Bohemia was demonstrably made up of women. They were anthropologically recognised in roughly 28% of the graves, and with regard to age, they were adult to older adult women (*adultus – maturus* categories), or possibly women on the verge of adulthood. At the largest Czech burial ground in Třebusice, the ratio between men and women buried in buckets is even equal in the group of sex-determined individuals. This shows what a great contribution the newly researched and published burial sites bring to the knowledge of the Early Roman Period.

The presence of Roman imported vessels in graves is considered evidence of the existence of elite layers of Germanic society. Female burials in buckets located in large central necropolises might be related to changes in the way of presentation of social elites during the 2nd century AD in the Central European Barbaricum.

AGNIESZKA PŮLPÁNOVÁ-RESZCZYŃSKA, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Moniuszki 10, PL-35 015 Rzeszów, Poland; apulpanova@ur.edu.pl

JOANNA WITAN, Ústav archeologické památkové péče SZ Čech, Jana Žižky 835/9, CZ-434 01 Most, Czech Republic; Katedra archeologie FF ZČU v Plzni, Sedláčkova 15, CZ-30 100 Plzeň, Czech Republic jwitan@ff.zcu.cz

HELENA BŘEZINOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, Letenská 4, CZ-118 01 Praha 1, Czech Republic brezinova@arup.cas.cz

RADKA ČERNOCHOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, Letenská 4, CZ-118 01 Praha 1, Czech Republic cernochova@arup.cas.cz

KAMILA KOVÁČOVÁ ZÍTOVÁ, Regionální muzeum v Teplicích, Srbská 479, CZ-415 01 Teplice-Sobědruhy, Czech Republic; kovacova@zamek-teplice.cz

LENKA ONDRÁČKOVÁ, Oblastní muzeum v Chomutově, Palackého 86, CZ-430 01 Chomutov, Czech Republic ondrackova@muzeumchomutov.cz

LIBOR PETR, Ústav botaniky a zoologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Kotlářská 2, CZ-611 37 Brno, Czech Republic; petr.libor@gmail.com

MAREK PŮLPÁN, Ústav archeologické památkové péče SZ Čech, Jana Žižky 835/9, CZ-434 01 Most, Czech Republic; pulpan@uappmost.cz